

'Wat we niet zien, dat is er niet'

Vervolging van kindersekstoeristen in Nederland en Cambodja

terre des hommes

Stichting Terre des Hommes Nederland

Zoutmanstraat 42-44

2518 GS Den Haag

Tel. (070) 3105000

E-mail: info@tdh.nl

Internet: www.terredeshommes.nl

Auteur: Mr. drs. Lucien Stöpler

Met medewerking van: Mw. Femke Reudler-Talsma
 Dhr. Niek Waterschoot

Foto's: Terre des Hommes en APLE

Copyright: Terre des Hommes Nederland, september 2007

Alle rechten voorbehouden, inclusief het recht van reproductie, in zijn geheel of in gedeelten, in welke vorm dan ook.

Inleiding	5
Vraag en aanbod van kinderseks	5
Aard en omvang van kinderseks in Cambodja	8
Het falende politieoptreden.....	10
Omkoping en afkoping.....	11
Onuitgevoerd beleid tegen seksueel misbruik van kinderen	12
Ondersteuning van NGO's en buitenlandse overheden	12
APLE	12
Het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten	13
Geen hulp vanuit Nederland meer.....	14
Tussenconclusie: de situatie in Cambodja.....	14
Internationale en Nederlandse wetgeving over kinderekstoerisme	15
De Nederlandse aanpak van extraterritoriale zaken.....	17
Beleid.....	17
Procedure.....	18
Organisatorische knelpunten en aanbevelingen.....	20
Prioritering van de opsporing van kinderekstoeristen.....	24
Juridische knelpunten en aanbevelingen.....	25
Tussenconclusie: de situatie in Nederland	26
Wetgeving en beleid in enkele landen.....	27
Verenigde Staten	27
Verenigd Koninkrijk.....	29
Duitsland	31
België.....	33
Tussenconclusie: wetgeving en beleid in het buitenland.....	34
Conclusies en aanbevelingen.....	34
Summary of 'What we don't see, isn't there'	37
Geïnterviewden.....	41
Eindnoten.....	43

Dankwoord

Onze hartelijke dank gaat uit naar Hem Chan Piseth, Terre des Hommes landencoördinator Cambodja, Sin Lipao van het Cambodian Woman Crisis Center voor de organisatie van de interviews in Cambodja. Eveneens onze dank aan allen die bereid zijn geweest mee te werken aan dit onderzoek.

Advies en begeleiding op het gebied van onderzoeksmethodologie en internationaal recht is genoten van hoogleraren aan de Universiteit van Amsterdam, met name prof. mr. dr. Van der Wilt en prof. mr. A.H.J. Swart. Dank aan prof. mr. A. H. Klip wier onderzoeksopzet voor de diagnose van het NOVO team de belangrijkste inspiratiebron is geweest voor deze onderzoeksopzet.

Inleiding

De uitbuiting van kinderen voor seksuele doeleinden wordt wereldwijd gezien als een ernstige misdaad. Bijna nergens zijn kinderen er zo onbeschermd tegen als kinderen in toeristische ontwikkelingslanden. Ook Nederlanders doen mee aan het groeiende fenomeen van kinderseksstoerisme. Ter plekke is de politie niet in staat om verdachten effectief te vervolgen. Dit bracht de Tweede Kamer er vijf jaar geleden toe om de Nederlandse wet te willen toepassen op Nederlanders die zich als toerist in het buitenland schuldig maken aan seksuele uitbuiting van minderjarige kinderen. Het werd onacceptabel geacht dat Nederlanders die in het buitenland straffeloos misdrijven hadden gepleegd, mogelijk niet in Nederland konden worden aangepakt. Met die reden werd het amendement Barth, dat de dubbele strafbaarheid voor de zedelijkheidswetten schrapte, aangenomen.¹

De wet is zoals gebruikelijk geëvalueerd.² Het Verweij-Jonker Instituut merkt op dat er weinig ervaring is met het gebruik van de wet en dat het daarom niet te zeggen is of deze effectief is. Het is echter volstrekt onduidelijk waarom de wet niet wordt toegepast. Uit incidenten is gebleken dat Nederlandse toeristen zich soms schuldig maken aan seks met kinderen in het buitenland. Terre des Hommes heeft verscheidene trainingen aan politie verzorgd, de laatste aan de Cambodjaanse politie om hen beter in staat te stellen deze ernstige misdaad te bestrijden.

Deze wet biedt mogelijkheden om de verantwoordelijkheid te nemen voor de daden van Nederlanders in het buitenland. Of door actief na te gaan of de mensen die terugkomen uit het buitenland zich schuldig hebben gemaakt aan deze misdaad en hen daarvoor te vervolgen, of door de landen waar Nederlanders actief zijn als kinderseksstoerist te helpen in het verzamelen van bewijs tegen hen. Het feit dat er in Nederland nauwelijks ervaring is met het gebruik van de wet riep bij Terre des Hommes de vraag op of de wet wel wordt gehandhaafd.

Om na te gaan hoe groot het probleem van kinderseksstoerisme is en wat de Nederlandse overheid doet om Nederlandse daders te (helpen) vervolgen is dit onderzoek gestart. In Nederland is gesproken met een aantal zedenrechercheurs uit verschillende politieregio's, de KLPD en de Koninklijke Marechaussee. Ook zijn mensen van de Politieacademie geïnterviewd. Justitie weigerde medewerking, zoals verderop duidelijk zal worden. In Cambodja is gesproken met politieambtenaren en –leiding, vertegenwoordigers van de ministeries van Vrouwenzaken en Binnenlandse Zaken, non-gouvernementele organisaties (NGO's) op het gebied van preventie van kinderseksstoerisme, opsporing van verdachten en opvang van slachtoffers.

Vraag en aanbod van kinderseks

Het aanbod van kinderen waarmee men in Cambodja seks kan hebben is groot. Het wordt bepaald door de armoede van de kinderen en de vervaging van de moraal, een traumatisch gevolg van de massaslachtingen van de burgeroorlog die zeker twintig jaar

in Cambodja heeft gewoed. Er is een grote arme bevolking die weinig te kiezen heeft om aan geld te komen. Kinderen werken mee vanaf een jonge leeftijd. Ze zijn dan doorgaans niet in staat om voor zichzelf op te komen, zodat misbruik door de werkgever ongestoord kan plaatsvinden. Feit is bovendien dat er in Cambodja ouders zijn die weet hebben van de prostitutie of verhandeling van hun kinderen. Er zijn ouders die er aan meewerken. Dat laatste wijst op een morele degradatie die wordt toegeschreven aan de nasleep van de oorlog die in het land nog sterk aanwezig is.

Kinderen bedelen in grote en kleine steden om geld. Daarmee worden ze kwetsbaar voor toeristen die willen betalen voor seks met hen. Het maakt kinderen ook kwetsbaar voor kinderhandelaars die komen met een werkaanbod als huishoudelijke hulp maar die hen direct naar bordelen leiden.

Het aantal kinderprostitutiees wereldwijd wordt geschat op 3 miljoen, een aantal dat jaarlijks met een miljoen stijgt. In Cambodja worden ca. 40.000 sekswerkers als gevangenen vastgehouden. Ze worden – 44% van hen is dan nog maagd – voor veel geld aan klanten gekoppeld. De meesten raken na enkele maanden al besmet met het HIV virus.³ Het Cambodjaanse ministerie van Vrouwenzaken schat dat 64% van de minderjarige prostitutiees besmet is.⁴ In de tussentijd hebben ze weinig keus dan het leed van de uitbuiting en mishandeling te ondergaan. De officiële cijfers in Cambodja geven aan dat 70% van minderjarige Cambodjaanse prostitutiees hiertoe worden gedwongen.⁵

De seksindustrie in Cambodja is massaal. Zelfs kleine steden hebben grote wijken met bordelen, karaokebars, massageparlours, nachtclubs en restaurants waar legale en kinderseks beschikbaar is. Hoewel het voor de meeste toeristen aanvankelijk ondoorzichtig is waar wat gebeurt, kunnen de meeste motodops (motorfietstaxi's) de toerist aan elke voorkeur helpen. De illegale prostitutie, zoals met minderjarige kinderen is ook voor normale toeristen makkelijk beschikbaar. Motodops, tuk-tuk chauffeurs en hotelpersoneel bemiddelen en krijgen een deel van de opbrengst.⁶

De straatkinderen vormen een makkelijk doelwit voor mannen die seks met kinderen willen hebben. Met of zonder medeweten van hun ouders benaderen de straatkinderen zonder schroom mannen die dat wellicht zelf niet zouden doen. Ze poetsen schoenen of verkopen boekjes bijvoorbeeld, maar een belangrijk deel van hen is al eens misbruikt door een oudere man. Een deel daarvan gaat het zelf opzoeken omdat het meer oplevert dan straatventen en omdat ze toch moeten eten. Ze vragen om geld maar beginnen bijvoorbeeld tegelijkertijd een man te strelen en maken daarmee duidelijk dat ze ook seksuele diensten willen leveren. Het is direct zichtbaar op straat dat sommige oudere (Westerse) mannen zich laten omringen door kleine jongens en meisjes.⁷

Per jaar waaiert wereldwijd naar schatting 8 à 9 miljoen sekstoeristen uit over veelal minder ontwikkelde bestemmingslanden, waar een deel kiest om seks met deze kinderen te hebben.⁸ Gezien de stijging van het toerisme zal dit getal tegen 2020 op de 16 miljoen liggen.⁹

Vanuit Nederland vertrokken in 2006 ca. 16 miljoen toeristen (sommige inwoners dus meer dan een keer per jaar) naar het buitenland, waarvan ca. 12 miljoen buiten West Europa.¹⁰ Volgens de cijfers betekent dit dat meer dan 160.000 Nederlanders hun reis boeken als sekstoerist, waarvan een deel dit met kinderen zal doen.

Het sekstoerisme groeit omdat het toerisme groeit. En de gevolgen zijn zichtbaar in een land als Cambodja, waar van oudsher een grote seksindustrie is, maar die geperverteerd raakt door de illegale seks met minderjarigen.

Tegelijkertijd is buurland Thailand, bekend om haar seksindustrie, een strenger beleid gaan voeren tegen sekstoeristen. In toenemende mate lijken kindersekstoeristen om die reden Cambodja te prefereren.

Straatkinderen vormen een makkelijk doelwit voor kinderseksvoeristen.

Aard en omvang van kinderseks in Cambodja

Naar schatting 20% van de toeristen die naar Cambodja gaan zijn op zoek naar seks.¹¹ Dat zijn jaarlijks enkele honderdduizenden seksvoeristen die hiervoor Cambodja bezoeken. Buitenlanders maken zich schuldig aan ernstige verkrachtingen. Een dokter die kinderen onderzoekt om als bewijs te dienen in een rechtszaak liet weten dat verkrachtingen die door buitenlanders zijn gepleegd doorgaans ernstige fysieke schade veroorzaken.

Van ontucht of verkrachting van kinderen wordt in Cambodja vaak geen melding gemaakt. Geconstateerd wordt dat slachtoffers weinig heil zien in aangifte vanwege het gebrek aan vertrouwen in de rechtsgang. Bovendien worden veel zaken afgekocht door de verdachten, waarbij slachtoffers en hun familie in ruil voor geld de klacht laten vallen of in iets onbelangrijks wijzigen. De meldingen die wel gedaan worden worden niet geaggregeerd omdat elk van de 24 provincies eigen gegevens bijhoudt die niet landelijk worden opgeteld.

Een viertal lokale kranten zijn twee jaar lang gescanned op meldingen van kindermisbruik. In 2006 werd er in deze kranten melding gemaakt van ca. 500

slachtoffers van kinderverkrachtingen, waarvan een deel door buitenlanders. Dit betekende een stijging van 15% ten opzichte van 2005.

Tientallen buitenlanders zijn de afgelopen jaren gearresteerd op verdenking van kindermisbruik, een behoorlijk aantal nog, vooral gezien het gebrek aan handhavingscapaciteit in Cambodja. In de afgelopen jaren zijn daar ook Nederlanders bij betrokken. Daarvan er slechts vier zijn aangehouden door speurwerk van een kleine NGO die zich richt op het verzamelen van bewijs tegen kindermisbruikers. Dat is een gering aantal in verhouding tot de zichtbare omvang van de problematiek. Er worden op dit moment nog Nederlanders geschaduwd door deze organisatie. Het overgrote gedeelte van de kinderseksuïsten blijft echter uit handen van de autoriteiten.¹²

Buitenlanders hebben voor Cambodjanen heel veel geld en dat is het middel dat ze inzetten om de kinderen aan zich te binden. Veelal kopen ze cadeaus en eten voor de kinderen in ruil voor seks. Als een kind aarzelt neemt de pedofiel extra tijd om een vertrouwensband te creëren die ook veroorzaakt dat een kind zich verplicht voelt om de seksuele avances te aanvaarden. Door de tijd heen zijn verschillende middelen gebruikt, die uiteen kunnen lopen van het bouwen van een huis voor de familie (hetgeen ca. 750 euro kost) tot het huwen van een alleenstaande moeder – om toegang te krijgen tot haar minderjarige kinderen. Er zijn ook gevallen bekend, waarvan twee met Nederlanders, waar buitenlanders via een NGO in contact komen met bijvoorbeeld weeskinderen met als ogenschijnlijk doel de organisatie te steunen. Na verloop van tijd kan zo iemand een kind gaan ‘verzorgen’ en meenemen. De ervaring is dat een alleenstaande man die met één of meer jonge kinderen samen woont, ze uiteindelijk zal misbruiken. Het inhuren en misbruiken van huishoudelijke hulpen – een andere tactiek – zorgt er voor dat het misbruik in een afgeschermd omgeving plaatsvindt. In tegenstelling tot de zeer openlijke benadering die plaatsvindt op straat waarmee een volwassen man wellicht de aandacht trekt van opsporingsorganisaties, kan het misbruik dat plaatsvindt nadat de familie is ‘verzorgd’ onopgemerkt doorgaan doordat het minder opvalt en de familie gebonden is aan de inkomsten van de pedofiel.

De straffeloosheid die gepaard gaat met het misbruiken van kinderen is een onderdeel van het probleem. Hoewel veel pedofielen van mening zijn dat ze liefde tonen aan de kinderen die ze ongestraft misbruiken, is de schaduwzijde ervan dat de kinderen het misbruik normaal gaan vinden. Het merendeel van de misbruikte jongens gaat met vriendjes het gedrag herhalen en misbruikt op latere leeftijd zelf ook kinderen. Het merendeel van de meisjes belandt in de prostitutie. Alleen een harde aanpak van autoriteiten helpt om dit beeld bij te stellen. Daar waar aangifte is gedaan en tegen alle druk in, is doorgezet, hebben kinderen het besef dat de man iets verkeerd deed.¹³

Het falende politieoptreden

Het beeld van de Cambodjaanse politie is dat ze in principe gemotiveerd is om de maatschappij veiliger te maken, maar daarin niet slaagt door een absoluut gebrek aan middelen. Het korps is vrij groot voor de bevolkingsomvang. Cambodja heeft 14 miljoen inwoners en een politiekorps van 72.000 eenheden. Een belangrijk deel hiervan is echter officier en doet sowieso geen opsporingswerk.

Het onderwijs van de politie is onvoldoende om kwalitatief adequaat opsporingswerk te verrichten. Ongeveer 80% van de politie is begin van deze eeuw overgeheveld vanuit het leger en heeft hooguit een week politietraining gehad. Ze hebben vooral ervaring in oorlogvoeren. Politie is onvoldoende getraind in het verzamelen van bewijzen, observeren en andere technische aspecten van het politiewerk zoals digitaal rechercheren. Wanneer de politie informatie ontvangt over een zaak zijn ze vaak niet in staat om slachtoffers op zo'n manier te ondervragen dat ze eerlijk en open antwoorden.

Er is onvoldoende geld beschikbaar om te zorgen voor een 24-uurs politiedekking in risicogebieden - plekken waar kwetsbare kinderen verzamelen en risico lopen om door kwaadwillende toeristen te worden opgepikt. In veel steden is er na zes uur 's avonds überhaupt geen politie te zien en zijn ze moeilijk bereikbaar, ook in spoedeisende situaties. Een toerist hoeft zich geen zorgen te maken dat hij in de gaten wordt gehouden door de politie.

Buiten de steden is er geen geld voor elementaire middelen om het werk uit te voeren, zoals vervoer of geld voor benzine, schrijfgerei of computers en hulpmiddelen bij het verzamelen van bewijs, zoals een camera.

Het salaris van de politie is door hetzelfde gebrek aan middelen zo laag dat ze gedemotiveerd zijn geraakt. Een agent verdient ongeveer één dollar per dag, terwijl hij aantoonbaar meer nodig heeft om zichzelf en een familie te onderhouden. Dit maakt de politie gevoelig voor omkoping.

Omkoping en afkoping

In alle fasen van een vervolging voor ontucht of verkrachting van een minderjarige kan de familie of het slachtoffer worden afgekocht en kunnen autoriteiten worden omgekocht. De bewerking van de familie en de autoriteiten gebeurt vrijwel altijd door de advocaat, hoewel soms andere derden zijn betrokken. Er wordt langdurig op de slachtoffers ingepraat om geen aangifte te doen, of als dat al gebeurt is deze in te trekken of te veranderen in een schadeloos voorval.

De praktijk is in Cambodja dat dit werkt. Van 45-55% van de zaken die bij een juridisch advieskantoor waren binnengekomen werd de klacht ingetrokken of gewijzigd. Advocaten spelen in op de rechtsonzekerheid om de slachtoffers ervan te overtuigen dat aangifte zinloos is of gebruiken andere ontmoedigingsstrategieën. Anderzijds kunnen ze tussen de 200 en 1000 dollar bieden per slachtoffer om een zaak af te kopen, een astronomisch bedrag voor de vaak hongerslijdende gezinnen.¹⁴

Mocht er door de familie toch worden vastgehouden aan de aangifte dan zijn er veel politieagenten die de verleiding om geld aan te nemen om de zaak te manipuleren niet zullen kunnen weerstaan. Het feit dat ze tussen de 25 en 30 dollar per maand verdienen maakt extra inkomsten noodzakelijk. De zaak kan daarmee onschadelijk worden gemaakt voor de verdachte. Ongeveer 30% van de zaken sneuvelt op deze manier bij de politie, blijkt uit statistieken.¹⁵

Rechters kunnen ook worden omgekocht. Van het kleine percentage van de zaken dat daadwerkelijk voor de rechter komt wordt veel niet ontvankelijk verklaard of vrijgesproken. Uiteindelijk leidt slechts 3% van de arrestaties tot een succesvolle vervolging voor de rechter.¹⁶

Waar zaken op de een of andere manieren worden afgekocht of met smeergeld geregeld vluchten de daders naar het buitenland, waar de interesse in vervolging veel lager is.¹⁷

Rechters zijn uiteraard voorzichtig met uitspraken over hun kennis over omkoping of afkoping. Een rechter deelde mee op de vraag of hij wist van politieomkoping: "De politie heeft pistolen en wij niet. Als zij niets zeggen, stellen wij geen vragen."¹⁸

Onuitgevoerd beleid tegen seksueel misbruik van kinderen

Er is een nationaal actieplan tegen verhandeling en exploitatie van kinderen met acties op het gebied van preventie, bescherming en reïntegratie. Op nationaal en provinciaal niveau is er een overlegstructuur ingericht waar beleidsmakers en politie in zitten. Het beleid wordt landelijk bepaald maar provinciaal uitgevoerd. Dit leidt er toe dat provincies die weinig geld hebben het plan niet uitvoeren. Een van de problemen met het actieplan is dan ook dat het vooral bij plannen blijft. Alleen in Siem Reap waar de inkomsten van het toerisme aanzienlijk zijn is er een merkbare aanpak van het voorkomen van de seksuele exploitatie van kinderen. Dit neemt niet weg dat er de afgelopen jaren wel positieve ontwikkelingen zijn, zoals het opzetten van een landelijk en een provinciale afdeling van de politie die specifiek gericht is op mensenhandel en jeugdbescherming waaronder exploitatie. De landelijke structuur heeft relatie met de provinciale maar in de praktijk dringt beleid niet of nauwelijks door tot de provincies omdat de provincies de politie bekostigen en er derhalve belangrijke zeggenschap over hebben. De politie is dan vooral gericht op orde handhaving en het stimuleren van toerisme. Die economische belangen prevaleren boven de belangen van bescherming.¹⁹

Ondersteuning van NGO's en buitenlandse overheden

Het falen van de Cambodjaanse overheid in de vervolging van kindersekstoeristen heeft vele organisaties en landen ertoe gebracht om hierbij te helpen. Daardoor is er sprake van een parallel circuit: enerzijds het noodzakelijke maar verre van optimaal functionerende overheidsapparaat en anderzijds een scala aan NGO's dat de overheid ondersteunt en vaak overvleugelt op de gebieden van preventie, het veroordelen van misdadigers en het beschermen van de slachtoffers.

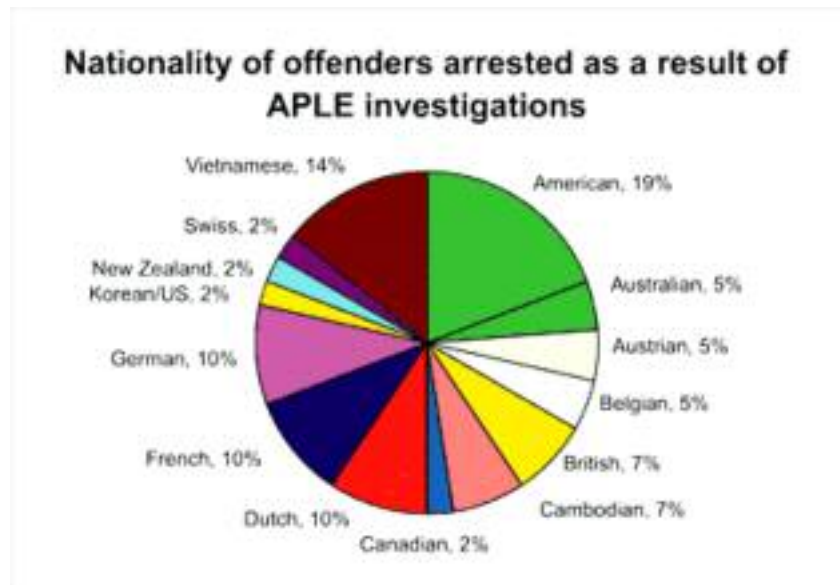
Voor dit onderzoek is de kwaliteit van de opsporing geïnventariseerd en zijn bijdragen aan het vervolgingsbeleid van een aantal door middel van steun en training nader bekeken.

APPLE

Een organisatie die gespecialiseerd is in opsporingstechnieken van kindersekstoeristen is Action pour les enfants, APPLE. Zij houden zich bezig met zowel de internetpornografie als het stelselmatig observeren van verdachte personen. Zij hebben geen opsporingsbevoegdheid maar in feite gedragen zij zich als undercover politieagenten.

Medewerkers van APPLE werken op straat als motodops – motorfietstaxi's – en bevinden zich in de toeristische gebieden in Phnom Penh, Sihanoukville en Siem Reap. Zij leggen contacten met kwetsbare kinderen, vooral als ze het vermoeden hebben dat zij of een van hun vriendjes is of wordt misbruikt. Ze hebben in de horeca en tussen andere motodops of tuk-tuk chauffeurs eveneens informanten. Deze informanten krijgen geen

geld voor hun medewerking. De medewerkers zijn op deze manier in staat om stelselmatig informatie te verzamelen over verdachte mannen. Op het moment dat een verdachte op het punt staat om een kind te misbruiken bellen ze de politie zodat de verdachte op heterdaad kan worden betrapt. Per jaar zorgt APLE met in Cambodja ca. 30 medewerkers inmiddels voor ruim 20 arrestaties van buitenlanders. De verdeling van de nationaliteiten die zij arresteren is als volgt²⁰:

Uit deze statistiek blijkt dat Nederlandse pedofielen ongeveer evenveel gesignaleerd worden als Duitsers, Fransen en Britten.

APLE is de enige organisatie die systematisch bewijs verzamelt tegen toeristen die kinderen misbruiken in Cambodja. Zij vormen daarom een belangrijke link met de Cambodjaanse maar eveneens de buitenlandse politie. Omdat APLE zich specifiek richt op straatkinderen, zijn ze minder ingevoerd in de prostitutie en de daarmee samenhangende criminaliteit van kinderhandel. Dit gaat dus op dit moment volledig ongecontroleerd.

De Nederlandse politieliaison in Thailand, die overigens Cambodja niet tot haar toezichtsgebied mag rekenen, is niet bekend met de organisatie, hetgeen deels verklaart waarom deze niet op de hoogte is van Nederlandse kindersekstoeristen in Cambodja. Terre des Hommes heeft haar gegevens verstrekt aan de directeur van APLE zodat er in de toekomst meer informatie kan worden uitgewisseld.

Het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten

Intensieve samenwerking vindt plaats tussen de autoriteiten van het Verenigd Koninkrijk (VK) en Cambodja. De samenwerking is tot stand gekomen nadat de ambassade van het VK de regering er op attendeerde dat de VK daar een verantwoordelijkheid had en omdat de politie van het VK vanwege hun

registratiesysteem van seksuele delinquenten merkte dat deze naar Cambodja en andere landen in de regio gingen.

De samenwerking geschiedt op het gebied van kennisoverdracht door subsidiëring van algemene politietrainingen en het overdragen van specifieke kennis en vaardigheden ten behoeve van de opsporing en vervolging van kinderseksuïsten. Op zaakniveau wordt er informatie uitgewisseld. Informatie wordt verstrekt over personen die zich in het verleden schuldig hebben gemaakt aan seksuele delicten en mensen die nieuw in beeld komen.

De specifieke trainingen worden niet alleen aan politieagenten gegeven, ook omdat het VK begrijpt dat de politie niet alles voor haar rekening neemt. Ze zorgen voor een brede verspreiding van relevante kennis, ook aan NGO's die te maken hebben met kinderseksuïsten. Regelmatig worden de organisaties om feedback gevraagd over gebeurtenissen. Als de tactieken van de kinderseksuïsten veranderen wordt de training aangepast op de nieuwe omstandigheden.

De VS heeft een samenwerking die dieper ingrijpt in het Cambodjaanse systeem. Ze doen zelf ter plaatse onderzoek naar verdachten en brengen ze over naar de VS om ze daar te berechten.

Geen hulp vanuit Nederland meer

Van 2000 tot 2005 heeft Nederland via Unicef een kleinschalig programma gesteund dat de politie voorzag in basistraining, specifieke training en middelen om dienstkosten te vergoeden die anders uit eigen zak betaald moest worden zoals benzine of een fototoestel. Dit was het *Law Enforcement Against Exploitation and Trafficking of Children* programma. Hoewel het met een budget van \$400.000 slechts bescheiden in opzet was, maakte het de politie professioneler en gaf het de mogelijkheid om opsporing te verrichten zonder dat daarvoor uit eigen zak betaald moest worden. Tot eind 2008 is er vanwege het VK geld voor het project, maar daarna dreigt het project te worden stopgezet.

Sinds Nederland zich uit dit project terugtrok is ook het contact met de ambassade verwaterd. Er is geen contactpersoon meer bekend bij de Nederlandse politie.²¹

Tussenconclusie: de situatie in Cambodja

Cambodja vormt een aantrekkelijke bestemming voor kinderseksuïsten. Gegevens van de niet-gouvernementele opsporingsorganisatie APLE wijzen uit dat er ook Nederlandse toeristen in Cambodja zijn met de uitdrukkelijke intentie om kleine kinderen te misbruiken. Voor deze mensen is de ruime beschikbaarheid van zeer arme kinderen en/of kinderprostituees zonder dat er noemenswaardige politiecontrole op misbruik is, een reden om hier op vakantie te gaan of tijdelijk te gaan wonen. Cambodja is wat optreden en beleid tegen kinderseks het zwakste land in de regio.

Het politieoptreden dat er wel is, kan worden gecorrumpereerd door een relatief gering omkoopbedrag. De familie kan betaald worden om de klacht te laten vallen, of een gearresteerde toerist kan zich vrijkopen en het land verlaten. Van alle geregistreeerde aangiften leidt slechts 3% tot een veroordeling voor enige vorm van seksueel misbruik. De helft van de arrestanten weet het land te ontvluchten.

De veiligheidsketen wordt momenteel op bescheiden schaal getraind, vooral door het VK en in mindere mate door de VS. Nederland heeft sinds 2005 zich teruggetrokken uit Cambodja en zijn de contacten verloren gegaan.

Internationale en Nederlandse wetgeving over kinderseksstoerisme

Nederland is partij bij een serie verdragen die specifiek ingaan op de seksuele uitbuiting van kinderen. Bovendien heeft Nederland wetgeving aangenomen dat Nederlanders die in het buitenland Nederlandse wetten breken, daarvoor in Nederland vervolgd kunnen worden. Partij worden bij verdragen en aannemen van wetten scheidt verantwoordelijkheden om de bepalingen erin te handhaven.

Artikel 34 van het Kinderrechtenverdrag dat Nederland heeft geratificeerd, verplicht Nederland het kind te beschermen tegen alle vormen van seksuele exploitatie. Nederland heeft het Facultatief protocol om de uitbuiting van kinderen tegen te gaan door middel van verdergaande samenwerking en het vestigen van rechtsmacht over onderdanen die seksuele delicten met kinderen begaan, ondertekend en geratificeerd.²²

De Europese Unie heeft in 2003 een kaderbesluit aangenomen ter bestrijding van seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie waarin het vestigen van extraterritoriale rechtsmacht voor misdaden gepleegd door de eigen onderdanen in het buitenland zo goed als vereist werd. Bovendien werd de leeftijd van 'kind' voor kinderpornografie op 18 gesteld. Nederland voldeed op dat moment al aan dat criterium vanwege de wijziging in de zedelijkheidswetgeving die op 1 oktober 2002 in werking is getreden.²³

De Raad van Europa heeft onlangs een verdrag ter ondertekening neergelegd over de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en pornografie waarin, naast de bovenstaande principes, ook de afschaffing van dubbele strafbaarheid wordt genoemd. Dat betekent dat ongeacht de strafbaarstelling in een land waar volgens Nederland een misdaad is begaan, Nederland kan vervolgen.²⁴

In Nederland hebben de aanpassing van artikelen 5 en 5a van het wetboek van Strafrecht (Sr) en artikelen 240b, 242 tot en met 250 en 273f geleid tot extraterritoriale rechtsmacht zonder het vereiste van dubbele strafbaarheid voor zedendelicten en voor kinderporno, en de verhoging van de minimumleeftijd van 16 naar 18 voor virtuele kinderporno.²⁵

Relevant voor kinderseksstoerisme zijn niet alleen artikelen 5 en 5a, maar ook de internationale verdragen die ten grondslag liggen aan deze wetswijzigingen. De incorporatie van het hierboven genoemde Facultatief Protocol in 2004 brengt met zich mee dat misdaden die onder artikel 273f vallen – zoals betalen voor seks met iemand van onder 16 jaar – beter kunnen worden vervolgd.²⁶ Zo kan iedere staat die partij is overgaan tot vervolging van iemand die beschuldigd wordt van een dezer misdaden (artikel 4). Staten die geen uitleveringsverdrag hebben kunnen het Protocol gebruiken als een uitleveringsverdrag (artikel 5). Staten die partij zijn, verlenen elkaar de grootst mogelijke mate van rechtshulp (artikel 6). Een aantal bestemmingslanden van kinderseksstoeristen zoals Cambodja, de Filippijnen en Brazilië hebben het Protocol eveneens geratificeerd, zodat een groot aantal obstakels voor de aanpak van kinderseksstoeristen (dan wel uitlevering aan een land dat rechtsmacht vestigt) is hiermee weggenomen. Overigens is het niet duidelijk dat Nederland hier ook consequenties aan verbindt. Zeker is dat in Cambodja de kennis over deze onderwerpen minimaal is.

De artikelen 5 en 5a zijn niet noodzakelijk voor het vestigen van extraterritoriale rechtsmacht op basis van het actief personaliteitsbeginsel, het gaat er om dat de Nederlandse wetsartikelen door de Nederlandse autoriteiten gebruikt kunnen worden zodat er in een ander land geen soortgelijke wet nodig is om te bestraffen (dubbele

strafbaarheidsvereiste)²⁷. De eerst bekende zaak van een veroordeling voor kinderseksstoerisme op basis van extraterritoriale rechtsmacht en dubbele strafbaarheid betreft de zaak J. van der S. uit 1996-1998.²⁸

Bij het debat over de afschaffing van de dubbele strafbaarheid zijn twee doelstellingen uitgesproken: Nederland neemt zijn verantwoordelijkheid in zaken van kinderseksstoerisme onafhankelijk van wetgeving en beleid van de landen waar Nederlanders of ingezetenen deze daden plegen; en de wet mag geen symboolwetgeving worden.²⁹

Als daders het land ontvluchten voordat ze hun straf hebben uitgezeten, kunnen de straffen worden uitgevoerd in Nederland, óf Nederland kan ze nog eens voor dezelfde daden vervolgen met het buitenlandse bewijs. Daarvoor bestaan twee mogelijkheden. De eerste is op basis van artikel 68 Sr, waarin staat dat niemand twee maal gestraft mag worden voor hetzelfde delict, en waar uit blijkt dat een straf dient te bestaan uit het volledig uitvoeren van deze straf; iemand die gevlucht is kan dus nog een keer worden veroordeeld. Het uitvoeren van straffen in Nederland kan door de ratificatie van het verdrag ter bestrijding van Transnationaal georganiseerde criminaliteit. Artikel 17 daaruit is van toepassing op de situatie dat een veroordeelde zijn straf wet te ontkomen. Nederland kan deze straf overnemen van een verdragspartij.

De ministeries van Justitie en Buitenlandse Zaken hebben met deze verdragen extra instrumenten in handen voor het bestrijden van de ernstige misdaad van kinderseksstoerisme. Het lijkt er niet op dat deze ministeries een visie hebben ontwikkeld over hoe deze verdragen toe te passen om informatie te vergaren uit het buitenland, rechtshulp te organiseren of daders van kinderseksstoerisme te straffen in Nederland. Reflectie op de mogelijkheden van deze verdragen kan helpen in het realiseren van een betere opsporing.

De Nederlandse aanpak van extraterritoriale zaken

Beleid

De wijziging in de zedelijkheidswetgeving is mede bedoeld om kinderseksstoerisme aan te pakken. In de behandeling door de Kamer is ook uitgesproken dat dit aspect geen symboolwetgeving diende te zijn. Aan de andere kant is niet geconcretiseerd welke prioriteit dan wél gegeven wordt aan dergelijke misdaad.³⁰

Het ministerie van Justitie vermeldt in een brief van 19 april 2006 dat de internationale opsporing van kinderseksstoerisme voorspoedig loopt. Er zouden 44 zaken zijn binnengekomen waarvan er in 8 tot vervolging is overgegaan. Deze cijfers zijn misleidend. Het gaat hier niet om kinderseksstoeristen maar om zedenmisdrijven in het algemeen. In een overzicht van de jurisprudentie van kinderseksstoerisme zijn deze aantallen ook niet terug te vinden.³¹ In de brief wordt ook nagelaten om de details van

de zaken te melden. Het ministerie van Justitie lijkt hier de zaken positiever voor te stellen dan ze zijn.

Het College van Procureurs Generaal weigert desgevraagd nader in te gaan op de aanpak van kinderseksuetoerisme. Het College stelt zich op het standpunt dat een onderzoek naar de organisatie van de opsporing inclusief de toekenning van prioriteit eraan niet zinvol is omdat er weinig zaken zijn. Dat het aantal zaken samenhangt met de organisatie en de toekenning van prioriteiten kan liggen is voor het College – dat namens de minister spreekt – blijkbaar een onwenselijke gedachte.³²

In de schriftelijke behandeling van de evaluatie van de partiële wijziging op de zedelijkheidswetgeving waarin de extraterritoriale rechtsmacht uitgebreid is, bevroeg de Kamer de minister uitdrukkelijk over het onderwerp kinderseksuetoerisme. De vraag wat er gedaan wordt om de vervolging van kinderseksuetoeristen te verbeteren wordt door de minister echter niet beantwoord.³³ Dit is opmerkelijk omdat de Nederlandse opvatting (opinio iuris) over de bestrijding van kindereexploitatie sinds de wijziging in de zedelijkheidswetgeving is aangescherpt. Dit heeft zich geuit in het goedkeuren en incorporeren van het Facultatief Protocol en het instemmen met het Europese Kaderbesluit. Bovendien hebben deze verdragen zoals hierboven opgemerkt extra juridische handvatten gecreëerd om Nederlandse onderdanen te vervolgen.

Het vervolgen van kinderseksuetoeristen op basis van informatie vanuit het buitenland kan alleen als die informatie ook daadwerkelijk wordt doorgeleid naar Nederland. Dat vergt contacten met instanties en individuen die kennis hebben van het handelen van Nederlanders. Het gebrek aan informatie leidt er toe dat Nederlandse politie niet weet over Nederlanders in het buitenland kinderen misbruiken en dus strafbaar zijn onder de Nederlandse wet.

Hieronder zal blijken dat de procedure van de extraterritoriale samenwerking op zowel organisatorisch als juridisch niveau sterk verbeterd dient te worden wil het komen tot een verantwoorde uitvoering van de wet. Daarbij is het van eminent belang dat de aanpak van kinderseksuetoerisme als serieus onderwerp wordt geagendeerd en systematisch op wordt geïnvesteerd.

Procedure

De aanpak van een zaak bevat een serie keuzemomenten en vergt in het geval van een extraterritoriale zaak de internationale communicatie en gegevensuitwisseling. Om zicht te krijgen op knelpunten zal elke stap worden geanalyseerd.

Stap 1. Melding vanuit het buitenland

Een melding over een Nederlander die mogelijk een misdaad heeft begaan kan in feite door iedereen gedaan worden bij de ambassade, de landelijke autoriteiten of aan de regionale politie dan wel de KLPD. Dit vereist dat de autoriteiten van het land de contacten en de wens hebben om de melding door te geven aan Nederland.

Stap 2. Doorgeleiding aan Nederland

De buitenlandse melding wordt in Nederland, wanneer deze te maken heeft met zeden, doorgeleid aan het team 'bestrijding kinderpornografie' van de KLPD. Zoals de naam suggereert is deze afdeling gespecialiseerd in de opsporing van kinderporno afbeeldingen, en dan vooral op het internet. Desondanks zullen ook zaken die betrekking hebben op kindersekstoerisme bij deze afdeling terechtkomen. De KLPD zal de informatie op basis van hun deskundigheid en met hun beschikbare capaciteit veredelen (bruikbaar maken voor verdere opsporingsactiviteiten) en doorspelen aan een politieregio waar de mogelijke verdachte woonachtig is.

Stap 3. Politieonderzoek of aanmelding KMar

Een politieregio die deze informatie ontvangt kan nader op deze melding ingaan (investeren, noemt de politie het) om te bekijken of er meer informatie beschikbaar is over de mogelijke verdachte, slachtoffers en eventuele getuigen. Deze fase heet het opsporings-, politie- of rechercheonderzoek. Of hiertoe wordt overgegaan ligt aan een aantal factoren, die bepalen welke van de 10% van de zaken die in totaal worden bekeken, zedenmisdrijf zijn zoals het opsporen van kindersekstoeristen.³⁴

Om tijdens het politieonderzoek informatie in te winnen kan de Nederlandse politie contact opnemen met politiediensten in het land waar de kindersekstoerist naar verluid actief is geweest of met politiediensten die daar mogelijk meer informatie over hebben, zoals de Engelse of Amerikaanse politie. Tevens kan de politie besluiten de Nederlandse politieliaison te verzoeken contact op te nemen met de lokale autoriteiten of alvast wat rond te vragen over de mogelijke verdachte.

Wanneer de politie meent dat zij voldoende informatie heeft voor een verdenking, geeft zij de informatie aan de officier van Justitie, in het bijzonder de zedenaanspreekofficier.

De Koninklijke Marechaussee (KMar) kan bij bagagecontrole pornografisch materiaal aantreffen bij een passagier. Dit kan eventueel op basis van een melding gebeuren. De KMar krijgt, indien ze te maken heeft met een vondst van kinderpornografisch materiaal, meteen te maken met een verdachte en gaat direct over tot overbrenging aan de zedenaanspreekofficier.

Stap 4. Gerechtelijk onderzoek

Indien er volgens de zedenaanspreekofficier voldoende informatie is voor een verdenking zal deze samen met de politie in het regionaal opsporingsoverleg een bepaalde prioriteit aan de zaak toekennen.

Indien besloten wordt de zaak op te pakken – 'draaien' genoemd – moeten bewijzen voor kindermisbruik uit het land komen waar het misdrijf is gepleegd. Nederland werkt met internationale rechtshulpverzoek omdat het met weinig bestemmingslanden voor kindersekstoeristen een rechtshulpverdrag heeft. Later zal blijken dat dit vaak niet

nodig is. Deze verzoeken lopen via de diplomatieke kanalen, oftewel via de ambassades en zonder persoonlijk contact.

Stap 5. Opstellen en indienen rechtshulpverzoek

De Officier van Justitie dient een rechtshulpverzoek in een voor de ontvanger begrijpelijke taal in te dienen. Deze gaat van de afdeling Internationale rechtshulp in strafzaken van het Ministerie van Justitie naar de afdeling Internationale rechtshulp in strafzaken van het Ministerie van Buitenlandse Zaken, die het doorstuurt naar de dichtstbijzijnde ambassade. De ambassade draagt er zorg voor dat het verzoek bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken van het aangezochte land terechtkomt. Dit laatste ministerie moet er voor zorgen dat het bij het ministerie van Justitie van het aangezochte land terechtkomt. De lokale autoriteiten kunnen beslissen een dergelijk verzoek in te willigen.

Stap 6. Bewijsverzameling

Voor de bewijsverzameling kan een rogatore commissie afreizen naar het land waar de bewijzen kunnen worden veilig gesteld, c.q. verhoren kunnen plaatsvinden. Daar zal de commissie onder leiding van de lokale autoriteiten verhoren en bewijzen veilig stellen.

Eveneens kunnen bewijsstukken worden verzameld en verhoren worden gedaan door lokale autoriteiten. De bewijzen en verslagen moeten dan via diplomatieke kanalen weer terug naar de Officier van Justitie in Nederland.

Stap 7. Rechtsgang

Met de verzamelde bewijzen kan de zaak verder worden voorbereid om de verdachte voor de rechter te brengen.

Organisatorische knelpunten en aanbevelingen

Het vervolgen van misdrijven die in het buitenland hebben plaatsgevonden brengt doorgaans veel problemen met zich mee. Afstanden overbruggen tussen landen en soms tussen culturen vergt veel van politie en Justitie. Bij elke stap in de opsporing en vervolging zijn daarom knelpunten en aanbevelingen verzameld waardoor de vervolging gehinderd wordt.

Stap 1. Melding vanuit het buitenland

Het loopt meteen vast bij de melding vanuit Cambodja omdat er geen enkel Nederlands contact bekend is waar de autoriteiten hun informatie kwijt kunnen.

Stap 2. Doorgeleiding aan Nederland

De KLPD en politieregio's hebben jaarlijks capaciteit voor het behandelen van 600-800 meldingen van internetsites met kinderporno. Het is echter mogelijk om met meer capaciteit meer meldingen te genereren, naar verluid minstens 2000 per jaar. Momenteel worden minder meldingen gemaakt dan er sprake is van kinderporno met

een mogelijk Nederlandse link vanwege capaciteitsgebrek en worden minder meldingen doorgestuurd vanwege capaciteitsgebrek bij de politieregio's.³⁵ De wensen voor capaciteit zijn ongeveer als volgt:³⁶

- Minstens 10 internet rechercheurs erbij bij de KLPD,
- Een team van 70 centraal georganiseerde zedenrechercheurs, of
- Een sterke verhoging van het aantal regionale zedenrechercheurs,
- Een sterke verhoging van het aantal digitale rechercheurs.

De informatie uitwisseling is niet altijd goed met landen waar kinderseksuïsten naar toe gaan. De pakkans van de kinderseksuïsten verkleint hierdoor, wat gezien kan worden als een extra reden om er naar toe te gaan.

Een goede politie liaison weet waar de informatie te halen is. De huidige politie-liaison heeft geen contacten in Cambodja en kan dus onmogelijk op de hoogte zijn van eventuele misstanden waar Nederlanders bij betrokken zijn. Voor de landen waar zij wel contacten heeft, wordt veel tijd en energie in beslag genomen door financiële en drugsgelerateerde criminaliteit. Zij is daarom ook niet in staat informatie te delen.

Het gebrek aan een goed contact met de autoriteiten in Cambodja sluit nagenoeg uit dat Nederlandse verdachten van kinderseksuïstie systematisch vervolgd worden. Een goed contact is belangrijk voor de uitwisseling van informatie, om te zorgen dat verzoeken op de juiste bestemming aankomen en om te zorgen dat politie in contact is met de juiste mensen.

Stap 3. Politieonderzoek of aanmelding KMar

De politie geeft aan moeite te hebben met het vinden van slachtoffers en getuigen. Ze hebben daarom veel baat bij lokale contacten in de landen waar zedenmisdriften plaatsvinden, zoals lokaal opererende niet-gouvernementele organisaties (NGO's) en lokale handhavingsautoriteiten waarmee ze direct in contact kunnen treden. Een gebrek aan kennis van of contacten binnen dergelijke organisaties leidt de afwezigheid van een aangifte van een slachtoffer vrijwel altijd tot een halt van het rechercheonderzoek.³⁷ Dit ligt niet aan een gebrekkige motivatie bij de politie, maar een gebrek aan capaciteit om verder te investeren in netwerken van pedofielen en om ter plekke onderzoek te doen.³⁸

Bij de regiopolitie komen kinderpornoplaatjes binnen van de KLPD. De politieregio's zijn gemotiveerd om die op te pakken maar lopen daar tegen beperkingen in hun capaciteit aan. Er is geen tijd om op de plaatjes door te rechercheren teneinde slachtoffers of daders te achterhalen. Eveneens kan er niet worden geïnvesteerd om, zoals bij drugscriminaliteit wel het geval is, te infiltreren in netwerken. De overtuiging bestaat dat indien dit wel zou gebeuren, men zou schrikken van de hoeveelheid kinderseksuïerisme de politie zou ontdekken, maar "We denken het liefst: wat we niet zien is er niet."³⁹

De liaison wordt gezien als een doorgeefluik, niet als iemand die werkelijk aan feitenverzameling doet. Aangegeven wordt dat een team van deskundige experts ter plekke gestationeerd zou moeten worden. Die zouden deskundig moeten zijn op het gebied van zeden, mensen- en kinderhandel. Bovendien moeten ze gevoelig zijn voor de cultuur en goed kunnen rechercheren.⁴⁰ In dit kader wordt meer dan eens de situatie in Servië en Kroatië genoemd, waar ook politieagenten naartoe gingen om te helpen met het opzetten van een beter lopend handhavingssysteem.

Een alternatief hiervoor is dat lokale opsporingsteams geformeerd en gefinancierd worden. Zo is er een mensenhandel team in Sofia opgezet met financiering van de EU. Dit team kan zelfstandig en zelfs buiten de autoriteiten om functioneren om bewijzen veilig te stellen.⁴¹

De KMar heeft nog moeite met de selectie van mogelijke daders. Er bestaat al enige tijd het plan om door samenwerking met de KLPD een profiel op te stellen van de kinderseksuïst, maar dit is tot noch toe niet uitgevoerd. Een minder vrijblijvende samenwerking tussen de KMar en de KLPD zou de deskundigheid van beide organisaties verhogen.

Er is een organisatorische oplossing denkbaar om de doorzoeking van passagiers op kinderpornobezit te vergemakkelijken. Maar er is met de douane – die bevoegd is om zonder verdenking te doorzoeken – nog geen afspraak gemaakt hierover. In de praktijk betekent dat, dat er voor een onderzoek eerst contact opgenomen moet worden met een Officier van Justitie, wat een belemmering is om bagage van die mensen te doorzoeken die ze eigenlijk zouden willen doorzoeken.

Stap 4. Gerechtelijke onderzoek

Het systeem van regionale opsporingsoverleggen of weegploegen bevat niet altijd een zedenaanspreekofficier. Daardoor is het voorstelbaar dat in de arrondissementen waar dit zo is, minder nadruk op deze vorm van ernstige criminaliteit wordt gelegd.

Stap 5. Opstellen en indienen rechtshulpverzoek

De organisatie van rechtshulp zonder een verdragsbasis is complex. In de fase van opstellen is de vertaling relatief tijdrovend wanneer er grote spoed is. Bovendien zal een medewerker van de ambassade niet altijd ter plekke zijn om een verzoek door te geleiden. Dit kan zorgen voor een vertraging die de aanwezigheid van de verdachte(n) of getuigen onzekerder maakt.

De praktijk wijst uit dat rechtshulpverzoeken soms geen respons opleveren. Het is niet de gewoonte van de ambassade om hier achteraan te zitten.

Stap 6. Bewijsverzameling

De Officier van Justitie of zijn gelijke in het aangezochte land zal alleen die achtergrond in de zaak hebben die hij uit in het verzoek heeft gehad. Dat blijkt soms veel te weinig, waardoor hij niet in staat is om de juiste vragen te stellen c.q. bewijzen te verzamelen.

Het kan soms ook ontbreken aan deskundigheid bij de lokale autoriteiten in het opsporingswerk.

Er bestaan geruchten dat de politie en het Openbaar Ministerie omkoopbaar zijn; dat zou de opsporing zonder meer onzeker maken.

Een en ander leidt er toe dat er doorgaans een rogatoire commissie (dat is een onderzoeksteam dat tijdens het gerechtelijk onderzoek onder leiding van de lokale autoriteiten bewijzen verzamelt) zal worden samengesteld. Dat drukt zwaar op de budgetten van de opsporing, die in Nederland projectmatig uitgevoerd worden en dus beperkt zijn.

Stap 7. Rechtsgang

Het verzamelen van bewijs via vele tussenstappen kan de accuraatheid ervan beïnvloeden. Bijvoorbeeld zaken meerdere malen moeten vertalen, kan tot fouten leiden.

Bij de rechtsgang is het regelmatig nodig om verdachten over te laten komen voor verhoor in de rechtszaal, wat ook weer kostbaar is. De mogelijkheden voor videoverhoor zijn in Cambodja nog onvoldoende gebruikt.

Prioritering van de opsporing van kinderseksstoeristen

De verwachting is gerechtigd dat er veel meer Nederlandse kinderseksstoeristen zijn dan het handjevol dat er in het buitenland en door Nederland is opgepakt. Niet alleen zouden de statistieken uitwijzen dat voor Zuid Oost Azië 10-20% van de reizen ondernomen worden voor de seks, bovendien wijzen NGO's op het fenomeen als wijdverbreid⁴². Ook rapporteren internationale media over gebrekkige politieke en justitiële aanpak van kinderseksstoerisme, dat in grote netwerken wordt georganiseerd.⁴³ De politie verwacht eveneens dat meer concentratie op het fenomeen kinderseksstoerisme zal uitwijzen dat we nu slechts een heel klein topje van de ijsberg kennen.⁴⁴ Doordat er nauwelijks oog is voor het fenomeen van kinderseksstoerisme als wetsovertreding gaan mensen die kinderen misbruiken hiervoor veelal vrijuit.

Dit ligt mede aan het feit dat de aanpak van kinderporno – laat staan kinderseksstoerisme – niet terugkomt in de regio- en beleidsplannen van de politie. Dat betekent dat er in de regio's geen structurele capaciteit gepland is voor een aanpak van kinderporno. Er wordt door de geïnterviewde politie een gebrek aan bewustzijn bij Justitie en de politietop gesignaleerd, mede omdat er vooral geprobeerd is de aandacht voor kinderpornozaken 'bottom-up' te creëren.⁴⁵ De top van de KLPD is bijvoorbeeld niet op de hoogte van de bestrijding van kinderseksstoerisme: 'Dat gaat ons niet aan'.⁴⁶

Een belangrijke factor is de blijvend lage prioriteit die het Openbaar Ministerie aan het type zaken geeft. Prioriteit wordt toegekend op zaken door een combinatie van factoren als ernst van de zaak, recentheid (oude zaken zijn minder urgent), strafmaat (is het wel de moeite om hier achteraan te gaan of is iemand zo weer vrij), capaciteitsbenodigdheden en budget. Uiteindelijk willen politie en Justitie de makkelijkste zaken aanpakken die het meeste straf opleveren. Binnen de zeden is dat kinderpornografiebezit, dus daar zal politie en Justitie op gericht zijn.⁴⁷ Het is bovendien goedkoper dan een mogelijk onderzoek in het buitenland. De budgetten voor gerechtelijke onderzoeken zijn veelal te beperkt om buitenlandse gegevens te verzamelen tenzij er een bekende verdachte is.⁴⁸

Een deel van de verklaring is het gebrek aan kennis over hoe kinderseksstoeristen opereren en een gebrek aan contacten om onderzoeken door te zetten. Het

doorrecherchen op kinderpornoplaatjes, bijvoorbeeld, zou mogelijk meer aanwijzingen opleveren over de slachtoffers. Volgens de politie gebeurt dit echter niet of nauwelijks. Er wordt binnen de politie eveneens niet gekeken naar netwerken, terwijl het bekend is dat deze er zijn. Daardoor is elke zaak een grote investering omdat er vanaf niets gestart wordt en blijft de toegekende prioriteit laag. De lage prioriteit wordt ook beïnvloed door de lage strafmaat voor deze ernstige misdrijven.⁴⁹

Uit de praktijk van de opsporing naar mensenhandel is bekend dat de weegploeg soms mensenhandel er niet in wil en de zaak daarom terzijde legt zonder deze te wegen, omdat deze altijd prioriteit krijgt.⁵⁰ Dergelijke ingewikkelde internationale zaken krijgen daardoor niet de vereiste aandacht. Sommige zaken worden zelfs helemaal niet of pas veel later opgepakt.

In de regio Zuidoost Azië is er bij de Nederlandse politie liaisons eveneens weinig prioriteit voor de opsporing en vervolging van kinderseksuïerisme. Nederland steunt geen projecten meer in Cambodja die hier op gericht zijn en heeft geen enkele bemoeienis met het land op dit gebied.

De verantwoordelijkheid die Nederland neemt om te zorgen dat Nederlanders in het buitenland vervolgd worden voor misdaden die zij daar hebben begaan maar niet voor zijn gestraft moet overeenstemmen met het belang dat aan de opsporing van deze zaken gehecht wordt. Het toekennen van voldoende prioriteit aan een vorm van criminaliteit is noodzakelijk om een begin te maken aan succesvolle opsporingsactiviteiten omdat het werkt als een cyclus. Investering in het onderzoeken van netwerken en contacten te leggen met buitenlandse opsporingspartners maken onderzoeken naar kinderseksuïeristen hanteerbaarder. Zodra opsporingsonderzoeken hanteerbaar zijn zullen ze meer opleveren en is het makkelijker om ze prioriteit toe te kennen.

Juridische knelpunten en aanbevelingen

De juridische knelpunten hebben te maken met de mogelijkheden en onmogelijkheden van het doen van onderzoek naar deze ernstige misdaden. Grenzen in mogelijkheden moeten worden erkend, maar de mogelijkheden die nieuwe wetten en verdragen hebben gegeven zijn nog niet duidelijk uitgewerkt.

Stap 3. Politieonderzoek of aanmelding KMar

De politie kan niet 'pro-actief' recherchen, waarmee in de praktijk bedoeld wordt dat bijvoorbeeld niet alle passagiersgegevens van vluchten naar bekende bestemmingslanden voor seksuïerisme kunnen worden gevorderd en geanalyseerd. Er is altijd een verdenking nodig. Het is niet bekend in hoeverre het loslaten van dit criterium de opsporing zou bevorderen en er wordt gememoreerd dat dit een extra inbreuk op de privacy zou betekenen. Dit wordt als een politieke keuze gezien.⁵¹

Als medewerkers van de KMar mogelijke daders selecteren moeten ze bovendien een verdenking hebben, en daarmee samenwerking met de Officier van Justitie verkrijgen, voordat zij over kunnen gaan tot een doorzoeking. Indien er toestemming wordt gegeven om te doorzoeken is er bovendien een groot tekort aan digitaal rechercheurs.

Stap 5. Opstellen en indienen rechtshulpverzoek

Het ontbreken van een verdragsbasis voor rechtshulp leidt ertoe dat elke vorm van rechtshulp via de diplomatieke kanalen moet. De mogelijkheid bestaat wel dat politiediensten uit verschillende landen direct contact hebben, maar elke uitoefening van dwangmiddelen dient te geschieden door de autoriteiten. Hierboven is al gebleken dat dit een tijdrovende en soms onbevredigende situatie is. Het sluiten van een rechtshulpverdrag met een aantal bestemmingslanden maken de lijnen van communicatie tussen de autoriteiten veel korter en bespoedigt de bewijsverzameling.

De mogelijkheden van het Facultatief protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie zijn in dit opzicht de moeite waard om verder uit te denken. Daarin is de verplichting opgenomen om de wederzijdse rechtshulp te versterken, wat in dit geval kan leiden tot een vergemakkelijking van de informatie uitwisseling.

De praktijk van opsporing, verhoor in sommige landen kan soms dermate afwijken van wat in Nederland rechtsgeldig is dat het bewijs onbruikbaar is. Het gebruik van dwang bij verhoren, geweld bij onderzoeken en een erbarmelijke situatie tijdens het voorarrest kan bij een Nederlandse rechter tot twijfel leiden over de accuraatheid van de verklaringen of bewijsstukken. Dat betekent dat extra juridisch bewustzijn bij de lokale autoriteiten nodig is om de inspanningen van buitenlandse opsporingsdiensten bruikbaar te maken.

Tussenconclusie: de situatie in Nederland

Er is in Nederland geen aanpak voor de opsporing van kinderseksuïsten. Er wordt onvoldoende geïnvesteerd in het doorgronden van netwerken, lokaliseren van slachtoffers en het leggen van contacten met risicolanden. De politie liaison heeft in Cambodja in het geheel geen contacten en krijgt geen enkele informatie binnen over de praktijk van het misbruiken van kinderen in dit land. Nederlandse autoriteiten beseffen niet dat indien er geen organisatie plaatsvindt van de politie op internationale contacten, zoals bij drugs bijvoorbeeld wel het geval is, de wet om Nederlandse daders in Nederland te kunnen vervolgen een dode letter blijft.

De organisatorische knelpunten beginnen bij het complete gebrek aan organisatie op het uitwisselen van informatie en het stelselmatig inwinnen en analyseren van informatie over kinderseksuïstie. Daarnaast is er gebrek aan capaciteit in Nederland en op de buitenlandse politiepost om aandacht te besteden aan het onderwerp.

Door een gebrek aan informatie en contacten is de aanpak van elke zaak op dit gebied een grote investering, waardoor de prioriteit ervan daalt: het is dan immers een zeer moeilijke zaak.

De juridische instrumenten op het gebied van kindereexploitatie en georganiseerde criminaliteit lijken nog niet geleid te hebben tot een aanpassing of verbetering van het beleid op het gebied van uitlevering, informatie-uitwisseling en rechtshulp.

Wetgeving en beleid in enkele landen

Verenigde Staten

Wetgeving

Protect Act 2003⁵² (sect. 105 Penalties against sex tourism). Deze wet stelt reizen met de intentie om seks te hebben met minderjarigen strafbaar.

Extraterritoriale wetgeving: ja

Vereiste van dubbele strafbaarheid: nee

Leeftijdgrens kinderseksstoerisme: 18

Rechtshulpverdragen:

Mutual Legal Assistance Treaty (MLAT) met 61 landen (waarvan momenteel 52 in werking)⁵³

Beleid⁵⁴

1. ICE: Operation Predator

Begonnen op 9 juli 2003. Doel: het identificeren, onderzoeken en arresteren van kinderseks overtreeders. De U.S. Immigration and Customs Enforcement (ICE) leidt de zaken die gerelateerd zijn aan kinderseksstoerisme. ICE valt onder het Department of Homeland Security en heeft naast het hoofdkantoor in Virginia 52 ICE Attaché Offices verdeeld over 32 VS ambassades over de hele wereld. Het onderzoek spitst zich toe op Amerikanen en inwoners van de VS.

2. FBI: Undercover operaties

De FBI voert voornamelijk undercover operaties uit om zo mensen op te pakken die naar het buitenland proberen te reizen om daar met minderjarigen seks te hebben.

Andere bureaus die met wethandhavers samenwerken tegen kinderseksstoerisme zijn de U.S. Postal Service, de U.S. Diplomatic Security Service en de U.S. Customs and Border Protection.

3. Samenwerking met NGO's

ICE werkt intensief samen met NGO's in de bestemmingslanden. Deze geven vaak de eerste aanzet door met verdenkingen aan te komen. In de VS hebben het National Center for Missing and Exploited Children (NCMEC) in 2004 een samenwerkingsovereenkomst⁵⁵ gesloten. NCMEC geeft bewijsmateriaal en aantijgingen die het krijgt via de *Cyber Tipline* door aan ICE en ICE geeft NCMEC toegang tot beelden met kinderporno zodat de organisatie vermiste kinderen kan opsporen. Verder werken ze

samen in nationale voorlichtingscampagnes. ICE heeft een aantal agenten fulltime bij NCMEC in dienst, de FBI heeft er ook één.

4. Samenwerking met nationale en buitenlandse Law Enforcement Agencies

De Amerikanen kunnen overgaan tot arrestaties en succesvolle vervolging door intensieve samenwerking per zaak met verschillende (o.a. de hierboven al genoemde) Amerikaanse overheidsdiensten en lokale politie, aanklagers, grenspolitie, etc.

5. Training van lokale overheidsfunctionarissen

Zowel ICE als de FBI geven trainingen om bijvoorbeeld onderzoekstechnieken te verbeteren. Zo woonden in 2005 45 vertegenwoordigers van de ministeries van nationale veiligheid van Costa Rica en El Salvador een vijftiendaagse training bij. Ook het Cyber Crime Center van ICE geeft trainingen.

Het United States Department of Justice Office of Overseas Prosecutorial Development, Assistance and Training (OPDAT) is een belangrijke trainingenverzorger. OPDAT geeft trainingen overal ter wereld aan zowel overheidsfunctionarissen (politie, rechters, etc) als aan NGO's aldaar.

6. Bilaterale initiatieven

Amerikaanse ambassades werken in bestemmingslanden op alle mogelijke manieren samen met lokale NGO's en lokale overheden om kinderseks toerisme tegen te gaan. Zo gaf de ambassade in Costa Rica bijvoorbeeld 30 computers aan de Child Exploitation Unit aldaar.

Via de Mutual Legal Assistance Treaties kan de regering van de VS juridische hulp verlenen en kan informatie over seksuele misdadigers gedeeld worden.

7. Amerikaanse NGO's

a. World Vision: Veel voorlichtingscampagnes, o.a. op luchthavens met behulp van CNN, in-flight video's van United Airlines. Ze geven ook weer workshops aan ICE, lokale overheden in bestemmingslanden en bijvoorbeeld ambassade personeel.

Samenwerking met MSN en Yahoo met pop-ups en het moeilijker maken om kinderen voor seks op internet aan te bieden. Dit met behulp van 500.000 dollar van de U.S. State Department.

b. ECPAT-USA: Werkt eraan de private toerisme sector de "ECPAT International/World Tourism Organization Code of Conduct for the Protection of Children from Sexual Exploitation in Travel and Tourism initiative" te laten ondertekenen. Daarnaast probeert de organisatie het publieke bewustzijn m.b.t. kinderseks toerisme te vergroten. Met het ECPAT-USA Protect Children in Tourism Project (momenteel in Cancun, Mexico) vergroot de organisatie het bewustzijn, verzorgt ze training en zorgt voor hulpmiddelen voor lokale spelers.

c. International Justice Mission (IJM): Gericht op het goed kunnen vervolgen van delinquenten. Ze verzamelen bewijs, bereiden zaken voor en geven het dan over aan lokale justitie zodat deze het verder kan onderzoeken en eventueel tot vervolging over kan gaan. Tijdens dat onderzoek zullen ze ook voortdurend behulpzaam zijn om zo sterke zaken voor te bereiden. Verder traint ook IJM de lokale justitie (o.a. in Cambodja), bijvoorbeeld hoe ze bewijs moeten verzamelen dat in een Amerikaanse rechtszaal standhoudt.

d. Shared Hope International: Gericht op rehabilitatie van slachtoffers van kinderseks toerisme. Lanceerde in 2003 het Predator Project (zie punt 1 beleid). Probeert momenteel de vraag naar kinderseks toerisme naar beneden te krijgen.

Verenigd Koninkrijk

Wetgeving

Extraterritoriale wetgeving: ja

Vereiste van dubbele strafbaarheid: ja

Leeftijdsgrens kinderseksuïalisme: 16

Rechtshulpverdragen:

Thailand⁵⁶

Treaty of Mutual Assistance on Criminal Matters

Doel: het stimuleren van politiesamenwerking m.b.t. mensenhandelaars en kinderseksuïalisten.

Filippijnen⁵⁷

De politie wisselt wederzijds inlichtingen uit m.b.t. bekende en verdachte pedofielen.

Wetgeving tegen kinderseksstoerisme is in het Verenigd Koninkrijk vastgelegd in de Sexual Offences Act 2003 die op 1 januari 2004 in werking is getreden.

In sectie 15 van deze wet wordt sexual grooming⁵⁸ aan banden gelegd. Het is verboden voor iemand van achttien jaar of ouder om een persoon van wie de overtreder redelijkerwijs niet gelooft dat hij of zij boven de zestien (in Noord Ierland zeventien) jaar is, te ontmoeten of naar deze persoon te reizen indien de intentie van de overtreder van seksuele aard is (secties 9,10,11,12 en 14). Van belang hierbij is dat deze wet van toepassing is op ontmoetingen en communicatie die waar ook ter wereld plaatsvinden (sectie 15; 2; a).

Sectie 72 van de *Sexual Offences Act 2003* stelt elke handeling die buiten het Verenigd Koninkrijk plaatsvindt strafbaar die:

- de wet in het betreffende land overtreedt
- een seksuele overtreding zou zijn wanneer hetzelfde vergrijp in het Verenigd Koninkrijk had plaatsgevonden.

Echter, de kracht van deze wetgeving wordt beperkt door het principe van dubbele strafbaarheid. Indien een vergrijp in het bestemmingsland niet strafbaar is en in het Verenigd Koninkrijk wel, dan zullen de Britse autoriteiten niet tot vervolging van de sekstoerist overgaan.

Deel twee van de *Sexual Offences Act 2003* en de een half jaar later in werking getreden *Travel Notification Requirements Regulations 2004* verplichten bepaalde zedendelinquenten zich te melden bij de politie voordat zij een reis langer dan acht dagen buiten het Verenigd Koninkrijk mogen maken.⁵⁹

Het Verenigd Koninkrijk heeft totnogtoe nagelaten het *Optional Protocol on the sale of children, child prostitution and child pornography* en de *Convention on Cybercrime* te ratificeren. Daar bovenop komt nog het nalaten van zowel het ondertekenen als het ratificeren van de *Convention on Action against Trafficking in Human Beings* van de Raad van Europa.

Beleid⁶⁰

1. In 2001 richt de Home Office de Internet Task Force on Child Protection op. Dit is een samenwerkingsverband tussen de internetwereld, kindervelzijnsorganisaties, politie en overheidsdepartementen. Activiteiten zijn o.a. het coördineren van bewustmakingscampagnes.

2. In 2003 ontwikkelt de Home Office een 'People Trafficking Crime Reduction Toolkit'. Dit is voor de Britse politiediensten, sociale dienst, lokale overheid, NGO's etc. De Toolkit leert hoe om te gaan met seksuele exploitatie van kinderen. → www.crimereduction.gov.uk/toolkits

3. In 2006 wordt het Child Exploitation and Online Protection Centre (CEOPC) opgericht. CEOPC doet op grote schaal onderzoek en werkt wereldwijd samen met de politie. CEOPC heeft de functie van centraal aanspreekpunt voor burgers, wetshandhavers en de (ICT-)communicatiewereld.

4. In 2006 richt de Britse overheid vier nieuwe fora op.
 - a. *Joint Ministerial-NGO Forum on Trafficking in Children and Women*
Een tweemaandelijks overleg georganiseerd door de Home Office minister en de procureur generaal.
 - b. *Home Office-NGO Steering Group*
Focus special op kinderhandel.
 - c. *Association of Chief Police Officers (ACPO)*
De ACPO heeft een strategische stuurgroep over kinderhandel.
 - d. *All-Party Parliamentary Group on Trafficking in Women and Children*
Een politiek forum waar aanbevelingen aan de regering worden gedaan.

5. De Virtual Global Task Force (VGT) is een internationaal samenwerkingsverband van verschillende politiediensten. VGT probeert o.a. door middel van uitlokking (operatie PIN: een website die zogenaamd kinderporno bevat) overtreeders in de kraag te vatten. VGT bestaat uit de Australian High-Tech Crime Centre, de National Crime Squad for England and Wales, de Royal Canadian Mounted Police, de United States Department of Homeland Security, en Interpol. Doel van de VGT is een effectief internationaal netwerk op te bouwen van wetshandhavers om zo internet veiliger te maken, kinderen in nood te identificeren, lokaliseren en helpen, en om passend met de delinquenten af te rekenen. De voorzitter van de VGT is tevens Chief Executive van het CEOPC.

6. Praktijkvoorbeelden samenwerking VK-Filippijnen⁶¹

As part of the UK Government's international commitment to the promotion of human rights we have funded a number of projects under the Global Opportunities Fund Human Rights, Good Governance and Democracy programme and the Drugs and Crime Fund. Projects include the forensic applications of DNA analysis, regional workshops on the prevention of torture and the prevention and protection of children from abuse and sexual exploitation.

The UK government has supported human rights improvements in the Philippines in a variety of ways. It has provided training for medical and jail workers, as well as the judiciary and lawyers, to recognise, document and report cases of torture. It has also given training to government agencies and human rights NGO's on UN human rights mechanisms, and been involved in work to strengthen the advocacy role of the Commission on Human Rights.

The British Embassy in Manila has been involved in several projects to help rehabilitate children who have been victims of sexual abuse, to enhance the capacity of child rights workers, and to develop prevention mechanisms on child abuse and paedophilia in target communities. A training programme for Philippine police officers, funded by the UK government, focused on the handling of sensitive cases involving women and child victims. The British Embassy has also supported a project providing assistance for young offenders in detention. In 2006 both DFID and the National Lottery provided support to an NGO working with Child Domestic Workers.

Duitsland

Wetgeving⁶²

Extraterritoriale wetgeving:	ja
Vereiste van dubbele strafbaarheid:	nee
Leeftijdsgrens kinderseksuïerisme:	16 (?)

Rechtshulpverdragen:

German Criminal Code, sectie 6 (4) en 6 (6) .

Beleid⁶³

1. De Bundesländer Working Group on the Protection of Children and Juveniles against Sexual Violence bestaat uit 25 vertegenwoordigers van de federale regering, de bundeslanden, de politie, de lokale gemeenten en NGO's. Deze werkgroep komt twee keer per jaar bijeen en bespreekt o.a. lacunes en stelt prioriteiten w.b. te ondernemen acties.

2. Sinds 2002 bestaat de Duitsland-Tsjechië-Polen Tri-national Working Group. Deze groep bestaat uit vertegenwoordigers van de verschillende ministeries van binnenlandse zaken, lokale politie, grenswachten en NGO's.

3. In 2003 wordt de Duitsland-Tsjechië Working Group on Combating the Transnational Sexual Abuse of Children opgericht. Deze werkgroep leidt tot vele concrete acties waaronder: gezamenlijke onderzoeksteams, gastbezoeken van Tsjechische politieofficieren aan de Duitsers, gezamenlijke politietrainingen, stages, conferenties voor wetshandhavers en NGO's. Ook is de flyercampagne *Little Souls-Great Danger and the Czech Border* en een bewustmakingscampagne gericht op minderheden werk van de werkgroep.

4. De German Technical Cooperation (Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit GTZ) is een bedrijf voor internationale samenwerking. Het is een private onderneming maar GTZ is eigendom van de Duitse federale overheid. In de raad van toezicht zijn vier Duitse ministeries vertegenwoordigd: Economische Samenwerking en Ontwikkeling, Buitenlandse Zaken, Financiën, en Economie en Werkgelegenheid. GTZ heeft wereldwijd 67 kantoren. Van 2004 tot december 2007 werkt GTZ aan het project 'Protection of Minors Against Sexual Exploitation'. Dit houdt o.a. in: het trainen van lokale politie, departementen van Justitie en onderwijs- en gezondheidsinstellingen; onderwijs en informatieverspreiding; het rehabiliteren van slachtoffers; en het leveren van advies aan regeringen en NGO's over de ontwikkeling van gedragscodes voor de toerismesector. De projecten zijn gericht op landen waar Duitsland van oorsprong een sterke band mee heeft zoals de Dominicaanse Republiek, Vietnam, Cambodja, Kenia en Tanzania.

Nb. GTZ werkt niet alleen in opdracht van de Duitse regering maar ook voor o.a. de EU, de Wereldbank en private ondernemingen. Duitsland is echter de grootste opdrachtgever en het is een Duits bedrijf.

5. De Duitse federale politie organiseert regelmatig trainingen en uitwisselingen met haar Oost-Europese collega's.

6. In 2004 werd in Berlijn een workshop gehouden met als doel het verbeteren van de samenwerking bij strafrechtelijke vervolging van Duitsers die zich in het buitenland schuldig hebben gemaakt aan seks met kinderen. Hiervoor waren vertegenwoordigers

van verschillende ministeries aanwezig, en waren er advocaten, rechters, politie en NGO's. Daarnaast waren er politieofficieren uit Thailand, de Filippijnen, Sri Lanka en Cambodja.

7. Vanaf 1997 werkt Terre des Hommes Duitsland aan diverse projecten m.b.t. kindersekstoerisme.

In 1999 is Mission International Catholic Aid Association begonnen met de *Guardian Angel Campaign* tegen kinderprostitutie en kindersekstoerisme. De organisatie concentreert haar activiteiten op Duitse luchthavens, touroperators en luchtvaartmaatschappijen.

België

Wetgeving⁶⁴:

Extraterritoriale wetgeving:	ja
Vereiste van dubbele strafbaarheid:	nee
Leeftijdsgrens kindersekstoerisme:	16
Rechtshulpverdragen:	

Art.10 *ter* van de inleidende Titel van de *Code d'Instruction Criminelle* in combinatie met art. 379 van de *Code Pénal* en art 383 1e en 3e paragraaf.

Beleid⁶⁵:

1. Zowel Wallonië als Vlaanderen hebben een platform van NGO's voor kinderrechten. Deze platforms worden ook gebruikt voor overleg met diverse ministeries over o.a. het Nationaal Actieplan. Het Nationaal Actieplan tegen "l'Exploitation Sexuelle des Enfants à des fins Commerciales is in 2001 aangenomen.

2. In 2003 is het Centre d'Information et d'Analyse gestart. Hier werken NGO's, politie, overheidsinstanties en universiteiten aan mee.

3. In maart 2007 is eindelijk de Nationale Commissie voor de Rechten van het Kind van de grond gekomen. Een commissie die er al in 2005 had moeten zijn. Doel van deze negentig leden tellende commissie van zowel ministeries als NGO's is het vormen van een platform voor goede ideeën, onderzoek en aanbevelingen en het toezien op het juist in de praktijk brengen van de VN protocollen m.b.t. kinderrechten.

4. Tijdens zijn voorzitterschap van de EU in 2001 heeft België ervoor gezorgd dat de Raad een de *Résolution relative à l'apport de la société civile dans la recherche d'enfants disparus ou sexuellement exploités* (2001/C 283/01) aannam.

5. ECPAT België werkt samen met een aan ECPAT gelieerde NGO in Albanië om aldaar workshops voor wetshandhavers en sociaalwerkers te organiseren.

ECPAT België regelt ook uitwisselingen van kennis en ervaring m.b.t. kinderseksuisme voor NGO personeel, politie en lokale autoriteiten in de Dominicaanse Republiek.

6. In 2004 ging de campagne www.stopprostitutionenfantine.be van start. Een publiek/private samenwerking om burgers aan te sporen seksueel kindermisbruik, óók van Belgen in het buitenland, te melden.

Tussenconclusie: wetgeving en beleid in het buitenland

Als onderdeel van de juridische analyse is een korte vergelijking gemaakt met andere landen. Hieruit blijkt dat het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten van Amerika duidelijk afwijkende wetgeving en beleid hebben van Nederland.

Het Verenigd Koninkrijk werkt samen met de Cambodjaanse opsporingsinstanties en helpt hen individuele zaken op te lossen. Het Verenigd Koninkrijk steunt eveneens een overheidsproject specifiek gericht op het faciliteren van politieambtenaren tijdens hun onderzoek naar kinderseksuïsten, om te zorgen dat praktische zaken geen belemmering vormen en zodat de politieambtenaren minder omkoopbaar zijn uit geldgebrek. Britse politietrainers geven training aan Cambodjaanse opsporingsinstanties.

De Verenigde Staten doet onderzoek naar onderdanen dat in hoge mate zelfstandig is. Zij geven training aan opsporingsinstanties (dat omvat ook organisaties buiten de politie die zich toeleggen op de opsporing van kinderseksuïsten) in het buitenland zodat zij beter kunnen opsporen. De Verenigde Staten heeft een significant hoger aantal verdachten vanuit Cambodja naar de Verenigde Staten gebracht om te berechten dan andere landen. Dit kan gekoppeld worden aan de doortastende opsporingsonderzoeken die dit land uitvoert.

De bovenste twee landen vormen een duidelijke aanwezigheid in Cambodja en maken een verschil in de opsporing.

Conclusies en aanbevelingen

In Cambodja zijn kinderen voor seksueel misbruik ruim beschikbaar door een combinatie van grote armoede en een gebrek aan ouderlijke bescherming, soms ouderlijke betrokkenheid bij de verhandeling van het eigen kind. De politie lijdt aan een absoluut gebrek aan middelen en expertise om kindermisbruik op te sporen. Minder dan 5% van de arrestaties voor kindermisbruik leidt tot een veroordeling: bijna de helft van de zaken wordt ingetrokken tegen betaling aan het slachtoffer, een derde wordt nooit afgemaakt door betaling aan de politie en een laatste deel van de zaken dat bij de rechter komen volgt vrijspraak door omkoping. Een groot deel van de arrestanten is in staat om straffeloos het land te ontvluchten. Dit maakt Cambodja aantrekkelijk voor kinderseksuïsten. Naar schatting is 10-20% van de toeristen die naar Cambodja gaan

op zoek naar seks, een deel naar kinderseks. Het is bekend dat zich hieronder ook Nederlanders bevinden.

In Nederland is vijf jaar geleden een wet aangenomen die het mogelijk maakt om de Nederlandse wetgeving toe te passen op Nederlanders die in het buitenland kinderen hebben misbruikt. Deze wetswijziging heeft niet geleid tot aanpassing van het politie optreden of investering in het onderzoek naar kinderseksstoerisme door Nederlanders. Er is geen contact met Cambodjaanse autoriteiten of organisaties die betrokken zijn bij de opsporing en vervolging van kinderseksstoerisme. Justitie geeft geen prioriteit aan zaken die te maken hebben met kinderseks in het buitenland, mede omdat er geen kennis is en geen buitenlandse contacten zijn op dit onderwerp. Het aantal politie liaisons is gereduceerd in de afgelopen jaren, zonder dat de problemen zijn verminderd. De rechtshulp en informatie uitwisseling die mogelijk is vanwege een aantal internationale verdragen kan mogelijk sterk worden uitgebreid maar hiervan lijkt geen besef te zijn. Daarmee blijven Nederlanders die straffeloos kinderen hebben misbruikt in Cambodja, straffeloos in Nederland en wordt er geen recht gedaan aan de verantwoordelijkheid voor het gedrag van eigen onderdanen die is genomen met het aannemen van de wet.

Op basis van deze gegevens kan worden geconcludeerd dat de wetswijziging niet heeft geleid tot een betere strafrechtelijke aanpak van kinderseksstoerisme. De doelstellingen van de wet dat Nederland de verantwoordelijkheid neemt in dezen en geen symboolwetgeving creëert, zijn niet behaald. Voorts is de organisatie van het opsporingsapparaat niet doeltreffend voor het bereiken van resultaten. Tot slot worden de eerdere opsporingsonderzoeken niet gebruikt om op voort te bouwen.

Van de overige bestudeerde landen zijn enkel de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk actief in Cambodja bij de opsporing van eigen onderdanen. Beide landen geven trainingen aan lokale politie, NGO's die betrokken zijn bij seksueel misbruikte kinderen en het opsporen van de daders, en beleidsmakers. Het Verenigd Koninkrijk staat eveneens de Cambodjaanse politie bij op individuele zaken waar Britten bij betrokken zijn. De Verenigde Staten treedt meer solistisch op in Cambodja. De invloed van deze landen is merkbaar in de strafrechtelijke aanpak van hun onderdanen, zodat Britten en Amerikanen minder mogelijkheid hebben om als kinderseksstoerist actief te zijn in Cambodja. Voordat sprake is van adequate handhaving van de wetten tegen kinderseksstoeristen zal nog een grote investering nodig zijn.

Aanbevelingen dienen enerzijds gericht te zijn op het versterken van de politie en Justitie in Cambodja, anderzijds op het vergroten van de investering van de Nederlandse autoriteiten in de opsporing van kinderseksstoeristen.

1. De Cambodjaanse politie heeft veel training nodig. Hiervoor kan worden aangesloten bij bestaande initiatieven en daarop kan worden voortgeborduurd in overleg met de initiatiefnemers, met name het Verenigd Koninkrijk.
 - a. Law Enforcement Against Sexual Exploitation and Trafficking of Children programma (LEASETC) heeft een belangrijke taak in het verminderen van

- de omkoopbaarheid van politie en het ondersteunen van de onderzoekstaak. Dit succesvolle, van oorsprong Nederlandse project dreigt in 2008 te worden stopgezet.
- b. Technisch onderricht geven voor het doen van zedenonderzoeken zoals momenteel door het Verenigd Koninkrijk gegeven en door Terre des Hommes in 2006 blijkt uit evaluaties sterk bij te dragen aan de expertise maar moet worden uitgebreid. De afdeling IPO (Internationaal Politie Onderwijs) van de Politieacademie is geschikt om hier aan mee te werken.
 - c. Meewerken aan het curriculum van de Cambodjaanse politieschool op het gebied van extraterritoriale wetgeving en internationale samenwerking.
 - d. Gezamenlijke onderzoeken naar Nederlandse toeristen die verdacht worden van seksueel misbruik van kinderen kan eveneens een opleidingskant krijgen.
2. Nederland zou in de landen waar veel Nederlandse sekstoeristen komen zoals Cambodja een gespecialiseerde zedenpolitie liaison dienen te plaatsen. De reductie van het aantal politie liaisons in de regio Zuid Oost Azië dient ongedaan gemaakt te worden.
 - a. De liaison zal zich met name bezig houden met het creëren en onderhouden van contacten binnen de politie, relevante NGO's en beleidsorganen.
 - b. De liaison zal onderzoeken voorbereiden en nagaan welke rol de Nederlandse politie kan spelen in het onderzoek naar eigen onderdanen.
 - c. Eveneens zal de liaison de behoefte aan een permanente stationering van opsporingsambtenaren van Nederland in de regio Zuidoost Azië meten.
 - d. De liaison moet informatie uitwisselen over verdachten en arrestanten op het gebied van zeden met de politie en NGO's die betrokken zijn bij de opsporing. Indien er (oud-) verdachten van zedenmisdriven vanuit Cambodja vertrekken moet dit bekend worden bij de Nederlandse politie.
 3. De prioriteit van kinderseksstoerisme dient te worden verhoogd bij het Openbaar Ministerie zodat er meer zaken worden gedraaid.
 4. De Nederlandse politie moet investeren op het onderzoeken van kinderseksstoeristen. Dit kan door middel van het doorrecherchen van kinderporno, door het uitwerken van een buitenlandse zaak of door het proberen te infiltreren in netwerken van pedofielen. Budgettair moet rekening gehouden worden met de investering in capaciteit en reizen naar het buitenland.
 5. Kinderseksstoerisme dient concreet op te worden genomen in de regio- en beleidsplannen van de politie zodat de capaciteit voldoende is om op zaken te investeren.
 6. Het werkveld van de afdeling kinderporno van de KLPD dient te worden uitgebreid naar kinderseksstoerisme en de capaciteit van deze afdeling dient sterk te worden uitgebreid.
 7. De capaciteit van de zedenrechercheurs in de regio's dient te worden uitgebreid zodat er daadwerkelijk opsporing verricht kan worden naar verdachten van kinderseksstoerisme.

8. De capaciteit van digitale rechercheurs dient sterk te worden uitgebreid.
9. De mogelijkheden voor internationale samenwerking op het gebied van opsporing door middel van verdragen op het gebied van kinderexploitatie zoals het Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie kunnen nader worden onderzocht.

Summary of 'What we don't see, isn't there'

Dutch tourists engaging in sexual abuse of children in Cambodia act under near impunity in both Cambodia and The Netherlands. The incidence of childsex tourism is rising while the capacity of the police in a developing country like Cambodia is not capable of collecting sufficient evidence against suspects for prosecution. Furthermore, most arrested suspects can and do bribe their way out of the country and flee to their home countries. Dutch tourists are signaled as engaging in sexual abuse of children in Cambodia. In Cambodia, some have been arrested, some are currently investigated but only one is serving an actual jail sentence. Many have found their way out of the country, possibly back to The Netherlands. The Dutch law that makes it explicitly possible to prosecute their crimes committed abroad, is rarely used. There is no priority given to childsex tourism so that suspects remain unknown and go free here.

These are some of the conclusions of the research that Terre des Hommes conducted from June through August 2007 in The Netherlands and Cambodia. In The Netherlands, researchers conducted interviews with Dutch police investigators specialized in sex-offenses. The department of Justice – responsible for setting priorities of crime-reduction – refused co-operation in the research. In Cambodia, police officers, prosecutors, the ministry of the Interior, civil investigators and NGO's specialized in prevention of childsex tourism and the protection of the victims co-operated in an investigation on how this abuse of children can be stopped.

The situation in Cambodia

Cambodia is known as a prime location for childsex offenders. The poverty of its population gives those with money power to ask for sexual favors of minors. The long war caused an erosion of morality that has led mothers to sell or prostitute their minor children to tourists. The police does not have the expertise or the financial means to investigate and therefore do not form a threat to offenders. At the moment, it appears that Cambodia is one of the countries with the least capacity involved in curtailing child exploitation. Thailand, in contrast, has increased its measures, so that many offenders residing in Thailand are seen to be coming to Cambodia. These are factors that make children vulnerable while the abusers go mostly unpunished or even unnoticed.

While the official figure of sexual abuse of minors does not even amount to 400 in 2006, the incidence is in reality feared to be much higher. Many cases, it is observed, go unreported because the victims will rarely benefit from a court case while they may be shamed by the community in which they live. Even so, counting cases of rape incidents reported on by 4 local newspaper shows a little under 500 victims, an increase by 15% compared to 2005. A portion of the suspects are western tourists that did not have the money to prevent being arrested and/or detained.

Some hot spots where Western tourists go are Phnom Penh, Sihanoukville and Siem Reap. In Phnom Penh and Sihanoukville, street children of up to 12 years roam in search of money. Many of these are sexually abused by tourists whom they rarely refuse because the need for money is great. Tourists can be seen making contact with the children and taking them to their hotel or guest house. After a while, these children grow used to the abuse and the money and seek it, for example by caressing those men from whom they beg. In Siem Reap, the street children have been taken off the street. This has made the abuse less visible, though it can still be observed in less publicly watched environs such as small and little known bars. In some areas of Sihanoukville and other towns, especially Poipet, where there is scarcely any police control, the sex industry is massive. In Poipet, a town of around 45.000, tens of streets are lit red from brothels, karaoke bars and massage parlors. Underage girls are readily available from many of these venues, or for privacy, they can be ordered at the hotel or in a back room of the casino where one is playing.

Where the police do no investigation, one NGO has started to take this role upon itself. Action pour les enfants, APLE, is a civil investigation group specialized in childsex tourists. They are the direct cause of the arrest of around 20 western tourists per year on charge of sexual abuse of minors. Among these have been 4 arrests of Dutch citizens in 2003. Investigation is taking place on a number of Dutch citizens at this moment. The minimal number of these arrests in comparison to the visible size of the problem suggests that there is a lack of serious efforts in curtailing child sex. Without this organization's efforts, however, no systematic evidence is collected against sexual offenders. While some victims that end up in shelters because they are threatened by the suspect are convinced to complain to the police, in court this usually means that it is the victim's word against the suspect's, which will lead to acquittal or a lighter conviction (such as indecent assault).

The compensation to victims leads to the out-of-court settlement of many of these serious crimes. This happens to 45-55% of the cases collected by legal NGO Licadho. A victim may change one's statement and a suspect has may use any means by which to pay or intimidate the victim into doing this. Police, receiving a salary of about \$1 per day, are very vulnerable to bribery and may change their report at will. Another 30% of the cases are dropped in this fashion, statistics show. Judges, though they receive a monthly salary of about \$600 (while a somewhat comfortable lifestyle requires \$1000 per month) can also be bribed. About 1 out of every 5 cases that actually make it to a judge lead to a conviction. In total, of all the cases, only 3% of people known to be

arrested for sex with children are convicted. A judge responded to the question of what he would do if he suspected bribery: 'If they don't say anything, we don't ask anything.'

Many suspects avoid their just punishment: on top of the cases that are never reported and where charges are dropped, at least 50% of the arrested suspects is able to flee the country. They effectively evade Cambodian jurisdiction, but many fall under the jurisdiction of their country of nationality.

The situation in The Netherlands

Dutch Parliament, like many around the world, claimed extraterritorial jurisdiction for cases regarding sexual abuse of minors. This means that a Dutch national can be convicted in The Netherlands for crimes that were committed outside of The Netherlands and that do not need to be punishable in the country they were committed. The reasoning was that it would be unacceptable to allow a national to commit crimes outside of the country that are serious crimes in The Netherlands. Terre des Hommes decided to investigate whether these serious crimes are actually investigated by the police.

The Dutch police liaison should be the contact for crimes committed in the region by the Dutch. However, she does not know Cambodian officers, nor do they know her. Not surprisingly, she has no information regarding sexual offenses of Dutch nationals in Cambodia. The police liaison does not have time, what's more, to investigate sex tourism cases, she is liaison for all crimes in at least three countries – Cambodia is actually not part of her working area. Terre des Hommes has therefore spread her business card to some officers and a prosecutor that wished to act as intermediary.

The Dutch police do not investigate cases of child sex tourism and do not have contacts in Cambodia that would allow them to receive information. They are motivated to investigate but budgetary constraints and lack of priority have formed a hindrance to doing so. In fact, they appear to operate under a motto similar to that of the Cambodian judges: what we don't see, isn't there. The focus for criminal investigation is on pornographic images of children. Once these are found, a suspect can be brought to court for this and investigation on the victims of the sexual abuse often times contained on these images is not undertaken by the Dutch police. There is very limited experience with international investigation on cases of child sex. On the other hand, the Dutch police feels that nationals commit grave sex crimes abroad. Indeed there is evidence that this occurs. It is well possible that they currently reside in The Netherlands outside of the suspicion of any authority, since no information passes from Cambodia to The Netherlands.

The combination of a weakly equipped Cambodian police and an uninterested department of Justice in The Netherlands leads to impunity for Dutch child sex tourists. This is against the rationale of the law that is the basis of extraterritorial jurisdiction without the need for double criminality, adopted to prevent this impunity.

The Cambodian authorities should be supported in their attempts to prosecute people that abuse their minors. There are specific programs that the Dutch government can support that increase the quality of the Cambodian police and reduce the vulnerability to corruption. Training on the technical know-how necessary for investigation, such as digital investigation but also in the questioning of victims proves invaluable in suppressing child sex tourism.

The Dutch department of Justice has neglected to make a clear plan for upholding the extraterritorial jurisdiction and is letting people that abuse children abroad run free. Without investing more in the network of pedophiles and providing more support to investigation of Dutch nationals, the impunity that should be prevented by the law, will remain a fact.

Geïnterviewden

- Hoorzitting TK 4 juli, Dhr. FKG Westerbeke, directeur recherche KLPD, plv. Korpsbeheerder.
- Anton van Wijk en Fenneke Goutbeek van de Politieacademie, 9 juli 2007.
- Hans Booij, zedenrechercheur politie 10 juli 2007.
- Chris Groeneveld 16 juli 2007, Teamleider Bestrijding kinderpornografie KLPD.
- Henk van Ee, Hendrik Meijering, Alicia Martinböhr KMar afdeling Jeugd en Zeden, 17 juli 2007.
- Gert van Eijk, zedenrechercheur politie, 18 juli 2007.
- Ton Geerards, zedenrechercheur politie, 19 juli 2007.
- Cohen, ministerie van Buitenlandse Zaken, 20 juli 2007.
- Bith Kim Hong, Mayoer Generaal van het Anti-trafficking en juvenile protection directoraat; 3 participanten van de cursus van Terre des Hommes.
- Chin Chanveasna, ECPAT-Cambodja. 8 aug 2007.
- Medewerkers van de NGO voor slachtofferhulp CWCC Banteay Mean Chay en Phnom Penh, 9 aug 2007.
- Directeur Cosecam (Coalition to address Sexual exploitation of children in Cambodia), 9 aug 2007.
- Sok Sam Oeun, directeur van juridisch adviesorganisatie Cambodian Defenders Project, 9 aug 2007.
- Sylvia Harten, Nederlandse politie liaison in Bangkok, 7 augustus 2007.
- Kaes Okon en Sop Al Jang, Officier van Justitie en rechter te Phnom Penh, 9 augustus 2007.
- Ouk Chan Phaoth, dokter bij Phnom Penh, Kandel provincie, 10 augustus 2007.
- Kek Galabru en Naly Pilorge van mensenrechtenorganisatie Licadho, 10 augustus 2007.
- Sanleang Seila, directeur APLE Cambodia, 10 augustus 2007.
- Mon Luch, Sao So Peirry, Cheng Phat, rechters en officieren te Phnom Penh, 10 augustus 2007.
- Vertegenwoordigers van de anti-mensenhandelcoalitie Cambodia ACT (Against Child Trafficking) 10 augustus 2007.
- Ung Roem: afdeling van sociale zaken, Pahn Katarat: immigration police, Madley: chief provinciaal ziekenhuis en Nop Sery: Tourism police, allemaal te Koh Kong, 13 augustus 2007.
- Vertegenwoordigers en trainees van Terre des Hommes te Sihanoukville, 13 augustus 2007.
- Medewerkers van APLE Shihanoukville, 13 augustus 2007.
- Medewerkers van APLE Siem Reap, 16 augustus 2007.
- Onderzoeker van NGO slachtofferzorg CWCC Poipet, 18 augustus 2007.
- Slachtoffers van kinderseksuïsten en hun counselors in de opvang van CWCC Siem Reap, 17 augustus 2007.
- Medewerker van straatkinderen organisatie M'Lop Tapang, 14 augustus 2007.

- Sekas, deputy director Tourism department; Cham Veasna afdeling Social Affairs; Meij Betin van Anti mensenhandel politie, allen te Siem Reap, 15 augustus 2007.
- Dhr. Person en Hui Wnnarraa, advocaten te Siem Reap, 15 augustus 2007.
- Katelin, vertegenwoordiger van Cambodian Women's Defense Association, 15 augustus 2007.
- Politiechef Siem Reap, 15 augustus 2007.
- Sok Veasna, politietrainer; Dul Sathea van de Tourisme politie rescue departm.; Soum Sint Kim van de Tourisme politie, directeur Tourisme pol.; Chab Moun, onderzoekscoördinator CWCC, allen te Siem Reap
- Generaal Pi, deputy head police academy; Gen. Sop Jan Boeti: deputy head police academy; Luitenant De Voti; Luitenant Sao Repti: Vice directeur training departement, 20 augustus 2007.
- Dhr. Chan, deputy governor Siem Reap, 17 augustus 2007.
- Christiaan Guth, ministerie van Binnenlandse Zaken Cambodja, 20 augustus 2007.

Eindnoten

- ¹ Amendement 27745, nr. 7 werd door de Tweede Kamer met algemene stemmen aangenomen.
- ² Lünemann, K. et al. *Kinderen beschermd tegen seksueel misbruik: Evaluatie van de partiële wijziging in de zedelijkheidswetgeving*. Verweij-Jonkers Instituut, 2006.
- ³ De Morgen, 4 juni 2007.
- ⁴ Cambodjaanse Ministerie van Vrouwenzaken, geciteerd in The Standard China, 19 november 2005.
- ⁵ Cambodjaanse Ministerie van Vrouwenzaken, geciteerd in The Standard China, 19 november 2005.
- ⁶ Een hotel in Poipet kon een 14-jarig meisje uit een van de karaokebars laten komen toen daar om werd verzocht op 18 augustus 2007 (zie reisverslag).
- ⁷ Verslag van de bezichtiging in Phnom Penh met APLE d.d. 19 augustus 2007.
- ⁸ De Morgen, 4 juni 2007.
- ⁹ De Morgen, 4 juni 2007.
- ¹⁰ CBS Statline, Continue Vakantie Onderzoek.
- ¹¹ BBC, 4 november 2004, J. Pettifer.
- ¹² Interview Guth, 20 augustus, 2007.
- ¹³ Interview met slachtoffers van kinderseksuïsten en hun counselors, 17 augustus 2007.
- ¹⁴ Licadho, cijfers over 2006 en rapport 'Rape and indecent assault in Cambodia 2004'.
- ¹⁵ Licadho, cijfers over 2006.
- ¹⁶ Licadho, cijfers over 2006.
- ¹⁷ Interview Guth, 20 augustus 2007.
- ¹⁸ Interview met rechters Mon Luch, Sao So Peirry, Cheng Phat, 10 augustus 2007.
- ¹⁹ Interview deputy governor Chan Siem Reap, 17 augustus 2007 en interview Chin Canveasna van ECPAT Cambodia, 8 augustus 2007.
- ²⁰ APLE Cambodia, <http://www.aplecambodia.org/activities.php>.
- ²¹ Op bestuurlijk niveau heeft Guth van het ministerie geen contact meer.
- ²² Ratificatie Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie in Nederland 23 september 2005, Trb. 2005, nr. 282.
- ²³ Kaderbesluit 2004/68/JBZ; 22 december 2003; Pb. 2004 L13/44 van 20 januari 2004.
- ²⁴ Council of Europe Convention on the Protection of children against sexual exploitation and sexual abuse, adopted by the Committee of Ministers on 12 July 2007 at the 1002nd meeting of the Ministers' Deputies.
- ²⁵ Wetsvoorstel 27745, inwerkingtreding 1 oktober 2002, Stb. 2002, 470. In dit wetsvoorstel is 273f nog in het hoofdstuk van de zedemisdrijven, namelijk art. 250a Sr.
- ²⁶ Ratificatie 23 september 2005, Trb. 2005, nr. 282.
- ²⁷ ECPAT Europe Law Enforcement Group, Amsterdam 1999, p. 16.
- ²⁸ ECPAT Europe Law Enforcement Group, Amsterdam 1999, p. 19-33.
- ²⁹ Handelingen Tweede Kamer, vergaderjaar 2001-2002, 27745, nr.14, p.5.
- ³⁰ Wetgevingsoverleg d.d. 18 maart 2002, kamerstukken 27745, nr. 14.
- ³¹ Voor een overzicht, zie bijvoorbeeld het NGO rapport over de implementatie van het Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie in Nederland, Kinderrechtencollectief, juli 2007.
- ³² De onderzoeksopzet en de reactie van het ministerie van Justitie zijn te vinden in de bijlage.
- ³³ Tweede Kamerstukken 30800 VI, nr. 120; vragen VVD p. 4 en SP p. 7 over de verbetering van de strafrechtelijke opsporing van kinderseksuïsten blijven onbeantwoord, althans voor het gedeelte dat politie en Justitie voor hun rekening zouden kunnen nemen.
- ³⁴ Interview Geerards, 19 juli 2007.
- ³⁵ Interview Groeneveld, 16 juli 2007.
- ³⁶ Interview Groeneveld, 16 juli 2007.
- ³⁷ Interview Booi, 10 juli 2007.
- ³⁸ Interview Van Eijk, 18 juli 2007 en interview Geerards, 19 juli 2007.
- ³⁹ Interview Geerards, 19 juli 2007.
- ⁴⁰ Interview Van Eijk, 18 juli 2007.

-
- ⁴¹ Interview Booi, 10 juli 2007.
- ⁴² Bijvoorbeeld: www.humantrafficking.org, <http://www.aplecambodia.org/>, http://www.ecpat.net/eng/Ecpat_inter/projects/sex_tourism/sex_tourism.asp.
- ⁴³ Mainichi Daily News, 11 maart 2006.
- ⁴⁴ Interview Geerards, 19 juli 2007.
- ⁴⁵ Interview Groeneveld, 16 juli 2007.
- ⁴⁶ Hoorzitting Tweede Kamer inzake de evaluatie van de partiële wijziging van de zedelijkheidswetgeving, 4 juli 2007, uitspraak dhr. Westerbeke.
- ⁴⁷ Interview Booi, 10 juli 2007.
- ⁴⁸ Interview Booi, 10 juli 2007.
- ⁴⁹ Interview Geerards 19 juli 2007.
- ⁵⁰ Interview Goutbeek en Van Wijk, 9 juli 2007.
- ⁵¹ Interview Groeneveld, 16 juli 2007.
- ⁵² <http://judiciary.senate.gov/special/S151CONF.pdf>
- ⁵³ *Mutual Lateral Assistance (MLAT) and Other Agreements*, U.S. State Department, available at http://travel.state.gov/law/info/judicial/judicial_690.html. The countries are: Antigua and Barbuda, Argentina, Australia, Austria, Bahamas, Barbados, Belize, Belgium, Brazil, Canada, Colombia (signed, not in force), Cyprus, Czech Republic, Dominica, Egypt, Estonia, European Union (signed, not in force), Finland, France, Germany (signed, not in force), Greece, Grenada, Hong Kong SAR, Hungary, India (signed, not in force), Ireland (signed, not in force), Israel, Italy, Jamaica, Japan (signed, not in force), Korea, Latvia, Liechtenstein, Lithuania, Luxembourg, Mexico, Morocco, Netherlands, Panama, Philippines, Poland, Romania, Russian Federation, Saint Kitts and Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent and the Grenadines, South Africa, Spain, Sweden (signed, not in force), Switzerland, Thailand, Trinidad and Tobago, Turkey, United Kingdom, United Kingdom (Cayman Islands), United Kingdom (Anguilla), United Kingdom (British Virgin Islands), United Kingdom (Montserrat), United Kingdom (Turks and Caicos Islands), Uruguay, Venezuela (not in force).
- ⁵⁴ Mattar, M. *International Child Sex Tourism, Scope of the problem and Comparative Case Studies*, The Johns Hopkins University Paul H. Nitze School of Advanced International Studies, January 2007, pp 9-21
- ⁵⁵ A memorandum of understanding
- ⁵⁶ Klain, E.J. *Prostitution of Children and Child-Sex Tourism: An Analysis of Domestic and International Responses*, National Center for Missing & Exploited Children, April 1999, p. 48
- ⁵⁷ Ibid. p. 48
- ⁵⁸ Grooming betekent het klaarmaken voor seksueel misbruik via vleierij, het geven van cadeautjes en/of het wijsmaken dat seksueel contact tussen volwassenen en kinderen normaal is. Grooming van kinderen vindt ook plaats op het internet. Het internet wordt gebruikt én misbruikt als mogelijkheid contacten te leggen met kinderen, via bijvoorbeeld chatboxen. Het doel van de volwassene kan zijn online contact te maken met een kind om vervolgens offline te kunnen afspreken. Dit hoeft niet te leiden tot seksueel misbruik, hoewel het regelmatig voorkomt dat op deze manier kinderen misbruikt worden. De digitale kinderlokker dringt door tot het sociale netwerk van jongeren op het web door zich (meestal) voor te doen als een leeftijdsgenoot. (bron: <http://www.meldpunt-kinderporno.nl/files/jaarverslag%202006.pdf>)
- ⁵⁹ Zie hiervoor: <http://www.opsi.gov.uk/ACTS/acts2003/30042--c.htm> en http://www.crimeline.info/si2004_soa.pdf
- ⁶⁰ Bronvermelding Verenigd Koninkrijk:
1,3,4: ECPAT, *Global Monitoring Report on the status of action against commercial sexual exploitation of children; United Kingdom*, Bangkok, 2006 p14
2: Ibid., p25
5: Ibid., p15
- ⁶¹Country Profiles Foreign & Commonwealth Office; Philippines;
<http://www.fco.gov.uk/servlet/Front?pagename=OpenMarket/Xcelerate/ShowPage&c=Page&cid=1007029394365&a=KCountryProfile&aid=1019041569115>
- ⁶² ECPAT, *Global Monitoring Report on the status of action against commercial sexual exploitation of children; Germany*, Bangkok, 2006 p22 en 28
- ⁶³ Bronvermelding Duitsland:

1,2: ECPAT, *Global Monitoring Report on the status of action against commercial sexual exploitation of children; Germany*, Bangkok, 2006 p14

3,4,7: Ibid., p15

5,6: Ibid., p23

⁶⁴ ECPAT, *Rapport Global de Suivi de la mise en oeuvre des actions de lutte contre l'exploitation sexuelle des enfants à des fins commerciales, Belgique*, Bangkok, 2006 p22

⁶⁵ Bronvermelding België:

1: ECPAT, *Rapport Global de Suivi de la mise en oeuvre des actions de lutte contre l'exploitation sexuelle des enfants à des fins commerciales, Belgique*, Bangkok, 2006 p13-14

2 : Ibid., p14

3 : Ibid., p14 en http://www.lacode.be/droits_enfant_3.php#actu_63

4-6: ECPAT, *Rapport Global de Suivi de la mise en oeuvre des actions de lutte contre l'exploitation sexuelle des enfants à des fins commerciales, Belgique*, Bangkok, 2006 p16

College van Procureurs-Generaal
Parket Generaal
Postbus 20305
2500 EH Den Haag

Den Haag, 28 juni 2007

Onderwerp: Verzoek tot medewerking aan een onderzoek m.b.t. de evaluatie van de zedelijkheidswetgeving

Geacht College,

Hierbij verzoek ik u om medewerking te verlenen aan een onderzoek betreffende de evaluatie van de partiële wijziging van de zedelijkheidswetgeving, welke 1 oktober 2002 in werking is getreden. De evaluatie dient ter aanvulling op de evaluatie die het Verweij-Jonkers Instituut heeft gedaan, specifiek over het gebruik van de extraterritoriale rechtsmacht om Nederlandse kinderseksuïsten hier te vervolgen.

De onderzoeksresultaten dienen de overheid in staat te stellen beleid te formuleren over de aanpak en organisatie van de strafrechtelijke bestrijding van kinderseksuïstie. In de evaluatie zullen uitspraken worden gedaan over de organisatie van de opsporing en vervolging, het verkrijgen van internationale rechtshulp en de optimalisering van de informatiestromen vanuit het buitenland en de personele capaciteit, expertise en werkwijze.

Aangezien de tijd tot de evaluatie in de Tweede Kamer tamelijk beperkt is, zou Terre des Hommes het bijzonder op prijs stellen indien u dit verzoek met de nodige voortvarendheid kon behandelen. Bij voorbaat dank ik u voor de genomen moeite en de getoonde interesse.

Met vriendelijke groet,

mr. drs. Lucien M.E.R. Stöpler
Kinderrechtenmedewerker
TERRE DES HOMMES
NEDERLAND

Onderzoeksopzet voor de evaluatie van de aanpak van kinderseksstoerisme na de partiële wijziging van de zedelijkheidswetgeving

Inleiding

Op 1 oktober 2002 trad de partiële wijziging van de zedelijkheidswetgeving in werking. Deze wijziging maakte het mogelijk om personen die kinderen in het buitenland seksueel misbruikte, in Nederland te vervolgen. Naast de vestiging van extraterritoriale rechtsmacht, werd de eis van dubbele strafbaarheid opgeheven voor deze delicten.

De opsporing en vervolging van kinderseksstoerisme is een regionale aangelegenheid, waarbij een kleine meerderheid van de regio's een gespecialiseerde afdeling heeft voor de behandeling van zedenmisdrijven. Dit laat onverlet dat er bij de KLPD een expertisecentrum is op het gebied van zedenmisdrijven, die zich ook bezighoudt met internationale zaken. De meeste zaken uit de regio's worden voorgelegd aan de KLPD. De organisatie van zedenofficieren van Justitie is eveneens regionaal. Tweemaandelijks vindt er overleg plaats tussen de zedenofficieren en de KLPD.

In mei 2006 publiceerde het Verweij-Jonkers Instituut een evaluatie van de wetswijziging. In het rapport is een zeer summiere behandeling van het onderwerp extraterritoriale rechtsmacht voor de vervolging van kinderseksstoeristen, mede omdat het onderzoek niet gericht is op de aanpak van kinderseksstoerisme. Terre des Hommes wil samen met de Universiteit van Amsterdam en de Nederlandse Politieacademie een onderzoek doen naar de organisatie en effectiviteit (gemeten in het aantal opgespoorde en afgedane zaken) van de wetswijziging.

De uitvoering van de evaluatie zal worden begeleid en mede geschreven door onderzoekers op het gebied van internationaal strafrecht van de Universiteit van Amsterdam dr. mr. G.K. Sluiter en prof. mr. dr. Van der Wilt. Onderzoeker mr. dr. Van Wijk en mw. F. Goutbeek van de Nederlandse Politieacademie adviseren over de inhoud en uitvoering van interviews. De dataverzameling zal mede worden uitgevoerd door mr. drs. Stöpler, internationaal recht deskundige bij Terre des Hommes Nederland en organisatiedeskundige.

De evaluatie is bedoeld als een aanvulling op het rapport van het Verweij-Jonkers Instituut.

1. Verantwoording

In dit onderdeel wordt de onderzoeksvraag geformuleerd, het onderzoeksveld afgebakend en de gehanteerde aanpak verantwoord.

Onderzoeksvragen

De hoofdvraag van het onderzoek is: heeft de uitbreiding van rechtsmacht, de afschaffing van de dubbele strafbaarheid en het verhogen van de leeftijd tot 18 jaar door de partiële wijziging van de zedelijkheidswetgeving vanaf 1 oktober 2002 geleid tot een verbeterde Nederlandse strafrechtelijke aanpak van kinderseksuïerisme? De deelvragen die hierbij geformuleerd worden zijn:

- Hoeveel zaken zijn er sinds 1 oktober 2002 binnengekomen?
- Hoe zijn deze zaken aan het licht gekomen?
- Hoeveel van deze zaken zijn op haalbaarheid getoetst?
- Hoe veel zaken zijn vanaf 1 oktober 2002 in behandeling genomen?
- Tegen welke knelpunten lopen politie en/of Justitie aan bij de behandeling van deze zaken en hangt dat samen met specifieke kenmerken van van de zaken?
- Is de organisatie van de opsporing voldoende ingericht om deze zaken te behandelen?
- Is de informatievoorziening vanuit de bestemmingslanden (betreffende aanwijzingen en bewijzen van kinderseksuïerisme) bruikbaar voor de vervolging van personen in Nederland?
- Verloopt de internationale rechtshulp vanuit bestemmingslanden goed?
- Verloopt de informatievoorziening en overige benodigde ondersteuning vanuit buitenlandse liaisons en Nederlandse ambassades goed? Spelen NGO's in dit proces een rol van belang?
- Wat zijn de resultaten tot en met 2006, uitgesplitst naar het onderzoeken van een eerste aanwijzing, het in behandeling nemen, vervolging (eis) en strafoplegging?
- Leidt de de aanpak en organisatie van de opsporing en vervolging van kinderseksuïeristen tot een betere bestrijding van dit fenomeen? Welke factoren spelen een rol: zoals juridische, opsporingstechnische factoren, personeelscapaciteit in termen van aantal en expertise, aansturing en prioritering door het OM? Wat is nodig om belemmerende factoren weg te nemen en is dat haalbaar?
- Zijn er andere landen met soortgelijke wetgeving? Wordt er in deze landen succes geboekt en zo ja, waardoor wordt dat bepaald?

De onderzoeksresultaten dienen de overheid in staat te stellen beleid te formuleren over de aanpak en organisatie van de strafrechtelijke bestrijding van kinderseksuïerisme. In de evaluatie zullen uitspraken worden gedaan over de organisatie van de opsporing en vervolging, het verkrijgen van internationale rechtshulp en de optimalisering van de informatiestromen vanuit het buitenland en de personele capaciteit, expertise en werkwijze.

2. Aanpak

In dit onderzoek wordt onderscheid gemaakt tussen drie aspecten van de opsporing en vervolging van kinderseksuïeristen. Ten eerste wordt gevraagd naar de kwaliteit en kwantiteit van meldingen vanuit het buitenland (door autoriteiten, ambassades of NGO's) informatie.

Ten tweede wordt naar de organisatie van de opsporing en vervolging in Nederland gekeken.

Ten derde wordt er gevraagd naar een oordeel over de internationale rechtshulp.

Op basis van deze observatie wordt er gekozen om zowel een organisatieanalyse als een juridische taakanalyse te verrichten. Bij beide analyses gaat het om de uitvoeringspraktijk van de opsporing van kinderseksuïeristen, gezien vanuit verschillende invalshoeken. In feite bestaat het onderzoek uit vier fasen: een operationalisering, een organisatieanalyse, een juridische taakanalyse en een evaluatie.

Fase 1: operationalisering

In deze fase wordt de opsporingsmethode en bewijsverzameling vastgelegd. Middels bureauonderzoek en enkele interviews worden de (mogelijk impliciete) oorspronkelijke en huidige doelstellingen en resultaatverwachtingen van de opsporing en vervolging van kinderseksuïeristen in Nederland onderzocht. Een onderzoeksmodel, literatuur en respondenten voor de twee volgende fasen van het onderzoek zullen worden vastgesteld.

Fase 2: organisatieanalyse

Om het functioneren van de opsporing en vervolging op waarde te kunnen schatten is een analyse van de organisatorische context van de betrokken actoren onmisbaar. Door middel van interviews en analyse van relevante beleidsdocumenten worden organisatorische ketens en zeggenschapsverhoudingen tussen buitenlandse opsporingsinstanties en andere organisaties, de regiopolitie, de KLPD, de buitenlandse liaisons in Bangkok en Jakarta, de ambassades en het Openbaar Ministerie in kaart gebracht. Relevante verbindingen met het ministerie van Justitie, het College van Procureurs-Generaal en Buitenlandse Zaken zullen aan bod komen waar deze substantiële bijdrage leveren aan de vervolging. Dit onderdeel omvat eveneens een analyse van organisatorisch-procedurele aspecten van het functioneren van de opsporingsketen om bevorderende en belemmerende aspecten van duidelijk te maken.

Fase 3: juridische taakanalyse en rechtsvergelijkende analyse

In deze fase komen de juridische aspecten van de werkwijze van de opsporingsketen aan bod. Vragen die hierbij aan de orde komen zijn: Vereist dit type opsporing andere methodieken dan die voor reguliere criminaliteit? Welke juridische problemen ontstaan (of ontstonden) tijdens (eerdere) onderzoeken? Waarvan is afhankelijk dat weinig zaken bij de strafrechter aanhangig kunnen worden gemaakt?

In dit kader zal eveneens gekeken worden naar de wetgeving in andere landen en de wijze van opsporing en vervolging. Vermoedelijk zullen hier in elk geval Engeland,

Australië en Italië bekeken worden, aangezien deze landen naar verluid ruimere ervaring hebben met opsporing en vervolging van kinderseksuïsten.

Fase 4: triangulatie en rapportage

In de laatste fase van het onderzoek zullen de resultaten van de eerdere fasen op elkaar worden betrokken (triangulatie). Hieruit zal een definitieve evaluatie worden gemaakt van de effectiviteit van de bestrijding van kinderseksuïstisme met behulp van de extraterritoriale rechtsmacht. De volgende criteria zijn daarbij relevant:

1. beleidsrelevantie: is de wet zoals deze nu bestaat congruent met de het beleid van Nederland en andere landen op het gebied van opsporing van in het buitenland gepleegde zedenmisdrijven met minderjarigen?
2. doeltreffendheid: in hoeverre worden de doelstellingen van de wetswijziging behaald?
3. doelmatigheid: is de aanpak en organisatie optimaal gericht op het bereiken van de doelstellingen?
4. duurzaamheid: in hoeverre beklijven de voorlopige resultaten? Kunnen deze worden uitgebouwd in de toekomst?

3. Begrenzing van de opdracht

De evaluatie zal plaatsvinden vanaf juli 2007. Het debat over de evaluatie van de partiële wijziging van de zedelijkheidswetgeving zal naar verwachting 12 september 2007 plaatsvinden. Gezien de korte tijdsspanne die er tussen deze data zit is het mogelijk dat er begin september nog geen afgerond onderzoek bestaat. In dat geval zal er bekeken worden of er tussentijds gerapporteerd kan worden op basis van de beschikbare gegevens. Indien het onderzoek dan nog niet voltooid is, zal het na deze datum tot een bevredigend eind worden gebracht, waarbij gedacht moet worden aan een einddatum in november.

Openbaar Ministerie

College van procureurs-generaal

Parket-Generaal

Terre des Hommes

Ontvangen d.d. 01 AUG. 2007

Ter beh. aan

cc

Luc

Postadres: Postbus 20305, 2500 EH Den Haag

Stichting Terre des Hommes Nederland
t.a.v. mr. drs. L.M.E.R. Stöpler
Zoutmanstraat 42-44
2518 GS 'S-GRAVENHAGE

Bezoekadres:

Prins Clauslaan 16
2096 AJ Den Haag
Telefoon +31 70 33 88 600
Telefax +31 70 33 90 854

Onderdeel
Contactpersoon
Doorkiesnummer(s)
Datum
Oms kenmerk
Onderwerp

Bestuurlijke en Juridische zaken
mr. S.L. Jobse
070 339 9624
31 juli 2007
PaG/BJZ/21836
onderzoek mbt de evaluatie van de zedelijkheidswetgeving

Bij beantwoording de
datum en oms kenmerk
vermelden. Wilt u slechts
één zaak in uw brief
behandelen.

Geachte heer Stöpler,

Naar aanleiding van uw brief van 28 juni 2007, waarin u het College van procureurs-generaal verzoekt om medewerking aan een onderzoek waarin de zedelijkheidswetgeving wordt geëvalueerd, bericht ik u als volgt.

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum heeft het College bij brief van 25 juli 2007 geadviseerd over de wetenschappelijke merites van de bij uw brief gevoegde onderzoeksopzet.

Advies WODC

Het WODC geeft aan dat de centrale vraag van het onderzoeksvoorstel de effectiviteit van de wetwijziging is, of zoals uw voorstel het ook formuleert: heeft uitbreiding van de rechtsmacht, de afschaffing van de dubbele strafbaarheid en het verhogen van de leeftijd tot 18 jaar in de gewijzigde zedelijkheidswetgeving vanaf 1 oktober 2002 geleid tot een verbeterde Nederlandse strafrechtelijke aanpak van kinderseksuïerisme?

De vraagstelling is volgens het WODC op zichzelf begrijpelijk. In het rapport van het Verwey Jonker Instituut wordt niet uitgebreid op het thema van het kinderseksuïerisme ingegaan. Wel laat het rapport zien dat er weinig zaken zijn geregistreerd en dat de aanpak lastig is en in zekere zin, met de digitalisering van de afbeeldingen, nog lastiger is geworden (zie het rapport op pag 112).

Verder meldt het rapport dat dit overeenkomt met wat ook al uit ander onderzoek is gebleken namelijk dat van een verruiming van het instrumentarium voor opsporing en vervolging, zeker op dit onderdeel van de zedelijkheidswetgeving, niet snel vergroete effectiviteit kan worden verwacht.

In de onderzoeksopzet van Terre des Hommes/UvA/Politie Academie wordt voorgesteld om gegevens te verzamelen van het aantal (afgedane) zaken van kinderseksuïerisme en het in kaart brengen van Internationale rechtshulp, informatievoorziening uit bestemmingslanden en organisatie van opsporing en vervolging van kinderseksuïerisme inclusief de knelpunten die het herelken van resultaten in de weg staan. Resultaten zijn dan geformuleerd als: in behandeling nemen van strafzaken, vervolging en strafoplegging. Daarbij wordt voorgesteld om een organisatie analyse te maken, een juridische takenanalyse en een rechtsvergelijkende analyse.

Wat het WODC betreft is niet duidelijk waarom de vraag naar de aantallen opnieuw wordt gesteld. Uit het rapport van het Verwey Jonker Instituut blijkt al dat het om slechts enkele zaken gaat. Maar ook uit ander onderzoek is volgens het WODC bekend dat kinderseksuïerisme verhoorgen is en in de statistiek van strafzaken nauwelijks voorkomt (Missing and sexually exploited children in the EU- epidemiological data, G. Vermeulen en H. de Pauw, Maklu Publishers, 2004, pag 315).

Uitgaande van het gegeven dat er sprake is van erg weinig strafzaken, is volgens het WODC in het onderzoeksvoorstel geen uitgewerkte probleemanalyse gegeven, noch wordt duidelijk ingegaan op de factoren die daar mogelijk een verklaring voor kunnen vormen), wat vervolgens de basis kan zijn om tot een hanteerbare onderzoeksrapak te komen. Vervolgens is de beschrijving van de onderzoeksopzet in de fasen 1, 2, 3 en 4 zodanig algemeen van aard en tegelijkertijd zoveel omvattend dat het lastig is vast te stellen of hier een goede en vooral werkbare rapak is gekozen.

De planning van het onderzoek, dat in september 2007 gereed moet zijn, is voorts naar de indruk van het WODC veel te krap.

Ten overvloede geeft het WODC aan dat er geen cv's zijn bijgevoegd van de onderzoekers. Dit maakt het lastig voor het WODC een beoordeeling te geven van de mate van geschiktheid van de voorgestelde personen voor de uitvoering van het onderzoek.

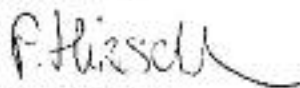
Het WODC komt dan ook tot een negatief advies over het ingediende onderzoeksvoorstel. In verband daarmee heeft het College van procureurs-generaal besloten geen medewerking te verlenen aan het onderzoek.

31 juli 2007 PaG/BJZ/21836

Ik vertrouw erop u hiermee naar behoren te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

De Minister van Justitie,
Namens de Minister,
het College van procureurs-generaal,
het Hoofd Bestuurlijke en Juridische Zaken,
voor deze,

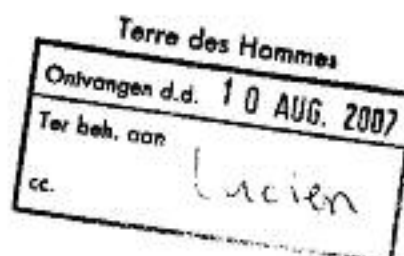

P. Hirschhorn

Arrondissementsparket Den Haag

Postadres postbus 20302, 2500 EH Den Haag

Terre des Hommes Nederland
T.a.v. de heer mr. drs. L. Stöpler
Zoutmanstraat 42-44
2518 GS DEN HAAG

Uitvoerder	Verwerving & Ondersteuning
Contactpersoon	L. Hartman
Doorkiesnummer(s)	(070) 3 61 3131 / Fax (070) 3 61 2881
Datum	9 augustus 2007
Pakketnummer	
Ops kenmerk	NZ 07.V&O
Utr kenmerk	
Bijlage(n)	
Onderwerp	kindersekstoerisme

Geefme bij uw reactie
onderdeel, contactpersoon,
pakketnummer / ops kenmerk
en datum vermelden

Geachte heer Stöpler,

Naar aanleiding van uw e-mail van 30 juli jl. inzake een verzoek voor een gesprek met mevrouw Nooij inzake kinderekstoerisme delen wij u het volgende mee.

Via het College van procureurs-generaal heeft u onlangs al een schrijven ontvangen. Daarin is besloten geen medewerking te verlenen aan het onderzoek. U kunt zich wellicht voorstellen dat wij derhalve hebben besloten ook niet in te gaan op uw verzoek.

Wij vertrouwen erop u hiermee te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
Arrondissementsparket Den Haag

L. Hartman
Medewerker communicatie